

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Benjamin Lesica

Zaupanje v institucije kot kazalnik razvitosti: primerjava evropskih držav

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Benjamin Lesica

Mentor: izr. prof. dr. Mitja Hafner-Fink

Zaupanje v institucije kot kazalnik razvitosti: primerjava evropskih držav

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

Zaupanje v institucije kot kazalnik razvitosti: primerjava evropskih držav

Zaupanje v družbi motivira sodelovanje in interakcijo med posamezniki. Če je zaupanje visoko, so stroški družbene organizacije in kolektivnega delovanja manjši, njuni učinki pa večji. Nivo zaupanja v institucije je eden od elementov stabilnosti družbe, v diplomski nalogi pa preverjamo možnost uporabe zaupanja v institucije kot kazalnika razvitosti družbe. Koncept družbenega razvoja predstavljamo kot skupek ekonomske dimenzije, dimenzije celovitosti, dimenzije blaginje in dimenzije samooskrbnosti ter ga opisujemo s tridimenzionalnim modelom, ki vključuje ekonomsko, kulturno in institucionalno dimenzijo. Zaupanje v institucije tako na več nivojih pospeševalno vpliva na ekonomski in širši družbeni razvoj. V diplomski nalogi ga povezujemo s štirimi kazalniki razvoja, in sicer z indeksom človekovega razvoja HDI, zadovoljstvom z življenjem, indeksom zaznane korupcije CPI in BDP-jem. Za vsak kazalnik pridobivamo podatke o časovnih trendih v različnih državah in na osnovi statističnih analiz preverjamo medsebojne korelacije. Preverjamo, če zaupanje v institucije lahko potrjujemo kot eno temeljnih dimenzij družbene razvitosti, hkrati pa tudi kot pomemben indikator družbenih sprememb. S ponazoritvijo medsebojne povezanosti različnih komponent družbenega razvoja opozarjamo na kompleksnost pojava in vprašljivost ukrepov, s katerimi posegamo zgolj na posamezna področja družbenega razvoja.

Ključne besede: zaupanje v institucije, indeks človekovega razvoja HDI, zadovoljstvo z življenjem, indeks zaznane korupcije CPI, BDP, razvitost.

Trust in institutions as development indicator: a comparison of European countries

Trust in society generates the motivation for collaboration and interaction among individuals. If trust is high, the costs of social organization and collective action are lower and their effects are bigger. The level of trust in institutions is one of the elements of social stability. In the thesis, we investigate the possibility of using trust in institutions as an indicator of social development. We represent the concept of social development as a set of economic dimension, integrity dimension, prosperity dimension and self-sufficiency dimension and we describe it with a three-dimensional model, which includes economic, cultural and institutional dimension. Thus trust in institutions on different levels plays a catalytic role on economic and broader social development. In the thesis we connect it with four indicators of development; with human development index HDI, life satisfaction, corruption perceptions index CPI and GDP. For each indicator, we gather data on time trends in different countries and on the basis of statistical analyses check mutual correlations. We verify if trust in institutions can be certified as one of the fundamental dimensions of social development as well as an important indicator of social change. By illustrating the interconnection of the various components of social development, we warn of the complexity of the phenomenon and question the interference of measures only in specific areas of social development.

Key words: trust in institutions, human development index HDI, life satisfaction, corruption perceptions index CPI, GDP, development.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	7
2 RAZVITOST	8
2.1 EKONOMSKA IN NEEKONOMSKA RAZVITOST	12
2.2 KAZALNIKI RAZVITOSTI	16
2.2.1 Objektivni kazalniki.....	17
2.2.2 Subjektivni kazalniki	18
2.2.3 Večrazsežnostni modeli merjenja razvoja.....	19
3 ZAUPANJE V INSTITUCIJE	24
3.1 DEJAVNIKI ZAUPANJA V INSTITUCIJE.....	27
3.2 ZAUPANJE V INSTITUCIJE IN DRUŽBENI RAZVOJ.....	28
4 ZAUPANJE V INSTITUCIJE KOT INDIKATOR ČLOVEKOVEGA RAZVOJA.....	31
4.1 HIPOTEZE	31
4.2 METODOLOGIJA OZ. METODE PREUČEVANJA	33
4.3 OMEJITVE RAZISKAVE	34
4.3 ZAUPANJE V INSTITUCIJE V EVROPSKIH DRŽAVAH	35
4.3.1 Oblikovanje indeksa zaupanja v institucije	35
4.3.2 Rezultati indeksa zaupanja v institucije	38
4.4 POVEZANOST ZAUPANJA V INSTITUCIJE Z RAZLIČNIMI DIMENZIAMI RAZVITOSTI EVROPSKIH DRŽAV	41
4.4.1 Indeks človekovega razvoja HDI, stopnja zaznane korupcije, stopnja ekonomske razvitosti držav in indeks zaupanja v institucije	45
5 INTERPRETACIJA	51
6 SKLEP.....	55
7 LITERATURA	57
PRILOGE	63
PRILOGA A: Analiza glavnih komponent.....	63
PRILOGA B: Rezultati analize glavnih komponent po letih	65
PRILOGA C: Indeks zaupanja v institucije.....	66
PRILOGA Č: Indeks človekovega razvoja HDI	67

PRILOGA D: Indeks zaznane korupcije.....	68
PRILOGA E: Zadovoljstvo z življenjem	69
PRILOGA F: BDP na prebivalca	70

KAZALO PREGLEDNIC

Tabela 2.1: Spremenljivke trirazsežnostnega modela.....	22
Tabela 4.1: Zaupanje v institucije - rezultati analize glavnih komponent po letih za vse vključene države (upoštevane so komponente z lastno vrednostjo večjo kot 1) .	37
Tabela 4.2: Nihanja v indeksu zaupanja v institucije skozi čas	39
Tabela 4.3: Korelacija indeksa zaupanja v institucije in indeksom človekovega razvoja HDI, zadovoljstva z življenjem in indeksa korupcije CPI	46
Tabela 4.4: Korelacijski modeli	49

KAZALO SLIK

Slika 2.1: Ekonomska in neekonomska blaginja	15
Slika 4.1: Indeks zaupanja v institucije skozi čas	40
Slika 4.2: BDP na prebivalca po državah skozi čas	44
Slika 4.3: Korelacija indeksa zaupanja v institucije in indeksa človekovega razvoja HDI	46
Slika 4.4: Korelacija indeksa zaupanja v institucije in indeksa zaznane korupcije CPI	47
Slika 4.5: Korelacija indeksa zaupanja v institucije in BDP na prebivalca	48

1 UVOD

V prvi polovici 20. stoletja se je pojavila potreba po merjenju družbenega razvoja, ki je sprva temeljilo zlasti na ekonomskih kazalnikih. V drugi polovici stoletja so se pojavile širše definicije družbenega razvoja, s čimer so nastopili tudi novi kazalniki, glede katerih pa še do danes nismo dosegli konsenza in poenotenja. V diplomskem delu kot enega od pomembnih dejavnikov in indikatorjev družbenega razvoja obravnavamo zaupanje v institucije, ki ga primerjamo med različnimi državami in z drugimi kazalniki.

Koncept uravnoteženega razvoja (angl. *sustainable development*) poleg ekonomskega vidika kot bistvene kvantitativne in kvalitativne spremembe obravnava socialne in okoljske družbene značilnosti, ki vplivajo na kakovost življenja v družbi (Dempsey, Bramley, Power in Brown 2011, 289). Kot pomemben element pri tem obravnavamo zaupanje, ki tvori bistven del socialnega kapitala in spodbuja kooperacijo med družbenimi deležniki (Westlund in Adam 2010, 893). Specifično in pomembno obliko zaupanja z vidika družbenega razvoja predstavlja zaupanje v institucije (Kmet Zupančič 2015, 753), ki ga postavljamo v središče raziskave in pri tem iščemo odgovor na raziskovalno vprašanje: Ali zaupanje v institucije lahko razumemo kot kazalnik družbene razvitosti?

V diplomski nalogi nameravamo preveriti možnost uporabe zaupanja v institucije kot kazalnika razvitosti družb. Do odgovora na raziskovalno vprašanje bomo prišli skozi naslednje korake:

- opredeliti razvitost in predstaviti različne kazalnike razvitosti,
- opredeliti zaupanje v institucije,
- predstaviti teoretično osnovo za preverjanje zaupanja v institucije kot kazalnika razvitosti,
- analizirati statistične podatke razvitosti evropskih držav,
- analizirati anketne podatke zaupanja v institucije v evropskih državah.

2 RAZVITOST

Koncept družbenega razvoja je eden ključnih elementov prizadevanja za ustvarjanje boljšega okolja za življenje ljudi in ohranjanje okolja drugih živih bitij. V idejah, teorijah in vizijah družbenega razvoja se prepletajo ideologije in različni znanstveni pristopi. (Kim 1991, 798) V diplomskem delu se osredotočamo predvsem na koncept celostnega družbenega razvoja, ki ga obravnavamo kot agregat različnih dimenzij. V prvem delu ga predstavljamo kot skupek ekonomske dimenzije ter dimenzij celovitosti, blaginje in samooskrbnosti (Vovk Korže 2011, 9), v drugem pa s tridimenzionalnim modelom, ki vključuje ekonomsko, kulturno in institucionalno dimenzijo (Welzel, Inglehart in Kligemann 2003). Z namenom izpeljevanja dejavnikov družbenega razvoja predstavljamo osnovno delitev na ekonomsko in neekonomsko razvitost družbe ter posamezne dejavnike materialne, družbene in okoljske blaginje. Glavne kazalnike razvitosti delimo na objektivne in subjektivne ter predstavljamo večkomponentne modele, ki združujejo subjektivne, objektivne in mešane kazalnike ter dejavnike družbenega razvoja.

V drugi polovici 19. stoletja sta se v zahodnem svetu pojavili vera v nezadržen razvoj in miselnost, da bo človeštvo ob podpori moderne znanosti in tehničnega napredka za vselej opravilo z lakoto, revščino in boleznimi. Desetletja kasneje so se začele kazati negativne posledice stalne in neuskrajene gospodarske rasti, potrošništva in odvisnosti od kapitala. (Požarnik 2006) Z modernimi družbenimi spremembami je začel propadati velik del socialnega kapitala in vzniknili so nepričakovani problemi, kot so ogroženost zaradi vse hujše revščine, degradacije okolja, bolezni in onesnaževanja. Čeprav se danes zavedamo, da je družbeni razvoj celovit proces gospodarskih, socialnih in okoljskih elementov, so običajno še vedno najbolj poudarjene potrebe po konkurenčnosti in rasti BDP-ja. (Vovk Korže 2011, 10–11)

Nekateri kritiki opozarjajo, da si družbeni razvoj predstavljamo preveč poenostavljeno in se preveč osredotočamo na elemente ekonomskega, družbene in ekološke vidike pa obravnavamo zgolj kot podporne dejavnike gospodarske konkurenčnosti (Radej 2009, 95). V zvezi s tem se pojavljata vprašanje merljivosti in ugibanje, ali se na ekonomske elemente družbenega razvoja morda ne osredotočamo ravno zaradi tega, ker so najlažje

merljivi. Vendar pa neskončen, na količinski rasti zasnovan in tako tudi lahko merljiv razvoj v praksi preprosto ni mogoč. Pri obravnavanju družbenega razvoja moramo razvoj definirati kot kompleks okoljskih, ekonomskih in socialnih elementov. Vovk Korže (2011, 11) predlaga obravnavanje razvitosti v okviru štirih dimenzij:

- ekosistemska dimenzija, ki je skladna z ekosistemskim pristopom in predstavlja najpomembnejšo dimenzijo trajnosti,
- dimenzija celovitosti, ki predstavlja povezovanje gospodarskega, socialnega, ekološkega, človekovega in lokalnega razvoja,
- dimenzija blaginje, ki zajema gospodarsko rast, usmerjeno v proizvodnjo materialnih dobrin, vendar pa ne sme usodno vplivati na procese v družbi in naravi,
- dimenzija samooskrbnosti z vključevanjem javnosti in ureditvijo zakonodaje.

Ekosistemska dimenzija se v modelu razvitosti navezuje na varovanje in ohranjanje naravnega okolja. Dimenzija samooskrbnosti in aktivne vključenosti javnosti je neposredno vezana na socialni, naravni in gospodarski kapital lokalnih regij. Ti kapitali so izolirani in nefunkcionalni in jih je treba nujno povezati, saj so samooskrbne regije podlaga napredka. Na povezovanju temelji tudi dimenzija celovitosti, ki naj bi preprečevala drobljenje kompleksnih vprašanj napredka na manjše problemske sklope, s čimer se brišejo njihova medsebojna razmerja. Ta razmerja so namreč neredko konfliktna, posamezne sklope pa je nemogoče umetno združevati, če jih najprej obravnavamo ločeno. Dimenzija blaginje je osebna dimenzija, ki je v veliki meri usmerjena na ekonomsko plat in materialno preskrbljenost, vendar vključuje tudi druge elemente zadovoljstva z življenjem, sreče, uspešnosti, kot so kakovostni medsebojni odnosi, osebna rast, smisel življenja ipd. (Vovk Korže 2011, 12)

Pri obravnavanju družbenega razvoja moramo upoštevati vse te različne dejavnike, saj lahko denimo gospodarska rast, usmerjana v proizvodnjo materialnih dobrin, na drugi strani negativno vpliva na procese v družbi in naravi. Takšni negativni vplivi se nato odražajo na kakovosti življenja in gospodarski rasti, ki lahko padeta zaradi onesnaženosti in sprememb ekosistema. Zamisli o evalvaciji meje ekonomske učinkovitosti in vprašljivosti merjenja razvitosti z enostranskimi kazalniki segajo v

70. leta, ko so začeli nekateri strokovnjaki opozarjati, da postaja gospodarska rast vse bolj sama sebi namen. Leta 1971 je ameriški ekonomist Nicholas Georgescu Roegen vpeljal pojem koncept nerasti, katerega model se v nasprotju s siceršnjo kapitalistično logiko trajne akumulacije dobička zavzema za vzgojo odgovorne materialne skupnosti, zmernosti in družbene pravičnosti s socialno in regionalno omejenimi razlikami ter visoko stopnjo samozadostnosti. (Plut 2015, 12–13)

Potrebe po drugačnem konceptu razvitosti, ki ne temelji zgolj na ekonomskih dejavnikih, potrjuje tudi dejstvo, da po določeni stopnji materialnega standarda in zadovoljenih osnovnih materialnih potrebah nadaljnja rast BDP-ja praviloma ne prinaša več dviga zadovoljstva in večjega občutka sreče, zlasti ne v tistih okoljih, kjer se hkrati večajo premoženjske in dohodkovne razlike. Nenehna rast tako ne prinaša pričakovanih učinkov, njene negativne posledice na družbeni, zdravstveni, psihološki, okoljski, ekosistemski, podnebni in medgeneracijski ravni pa lahko presegajo njene koristi. (Kirn 2000, 798–799) Zato je bistveno, da pri obravnavanju razvitosti vključujemo različne kazalnike in se osredotočamo na različna področja razvoja pri načrtovanju in evalvaciji.

Razvoj družbe zahteva upoštevanje medsebojnega vplivanja med naravnimi in družbenimi dejavniki, celotno delovanje pa mora biti vključeno na denarni trg, v pravne predpise in normative ter znanstveno raziskovanje (Golobič, Cof in Mujkić 2011, 89). Moderna družba je razvojna in inovativna, vendar razvoj na enem področju lahko prinese tveganja na drugem. Družbene, vrednotne, kulturne in psihološke razsežnosti družbenega razvoja je zato treba obravnavati v skupnem kontekstu. (Kirn 2000, 798) Ko merimo, evalviramo in načrtujemo družbeni razvoj, se moramo osredotočati na ekonomske in neekonomske dejavnike. Družbeni razvoj je kompleksen sestav socioekonomskega razvoja, emancipacijskih kulturnih sprememb in demokratizacije. (Welzel, Inglehart in Kligemann 2003, 343–344)

Welzel, Inglehart in Kligemann (2003, 346) uvajajo trikomponentni model človekovega razvoja in človeški razvoj razlagajo kot kompleksen preplet razvoja individualnih virov, emancipacijskih vrednot in pravic svobodne izbire. Individualne vire pri tem obravnavajo v okviru ekonomske dimenzije, emancipacijske vrednote v okviru kulturne dimenzije, pravice svobodne izbire pa v okviru institucionalne dimenzije, pri čemer mislijo na demokracijo.

Socioekonomski razvoj kot prva komponenta človekovega razvoja zajema različne procese, kot so urbanizacija, socialna mobilizacija in poklicna diferenciacija, ki vplivajo na vse večjo socialno kompleksnost in multiplicirajo socialne transakcije med pripadniki družbe. V takšni družbi slabijo vertikalni avtoritativni odnosi in se krepijo horizontalni pogajalski odnosi, pripadniki družbe pa pridobivajo vse večjo avtonomijo nad lastnimi viri. Socioekonomski razvoj tako zmanjšuje najbolj eksistenčne omejitve človeške izbire s povečanjem individualnih virov, ki dajejo ljudem objektivna sredstva izbire. (Welzel, Inglehart in Kligemann 2003, 344)

Emancipacijske kulturne spremembe kot druga komponenta človekovega razvoja so posledica povečanja individualnih sredstev, ki širijo možnosti človekovih aktivnosti in samoaktualizacije ter avtonomije in emancipacije. Člani družbe so v takem okolju bolj motivirani za sprejemanje odločitev in ohranjanje nadzora nad lastnim življenjem. Pri tem je pomembno, da izbira ni pogojena zgolj s samimi sredstvi, temveč tudi s stališčem, prepričanjem in motivacijo posameznika. S procesnega vidika gre za spremembo vrednot, ki se vrši skupaj s socioekonomskim razvojem, širjenjem trgov, socialno mobilizacijo, diverzifikacijo in intenzifikacijo aktivnosti, kot so komercialne transakcije in civilne izmenjave. Vsi ti procesi krepijo horizontalne pogajalske odnose in šibijo vertikalne avtoritativne odnose, ki preprečujejo posameznikovo avtonomijo. Postopno izginjanje omejitev posameznikove avtonomije preoblikuje vrednotne orientacije v smeri krepitve civilnih kulturnih vrednot, vrednot individualnosti, postmaterialističnih vrednot, vrednot svobode, antropocentričnih vrednot ipd. Govorimo lahko o tem, da se tradicionalne vrednote konformizma, ki avtonomnost posameznika podrejajo disciplini skupnosti, umikajo vrednotam, ki krepijo posameznikovo izbiro. (Welzel, Inglehart in Kligemann 2003, 345)

Demokracija kot tretja komponenta je povezana s človekovo izbiro, saj ta institucionalizira zakonske pravice, ki zagotavljajo izbiro v osebem življenju ljudi in njihovih javnih aktivnosti. Vendar pa ni dovolj, da so te pravice zgolj formalno zagotovljene – učinkovite morajo biti tudi v praksi. Gre za bistveno razliko med učinkovito in formalno demokracijo, saj slednja prispeva učinkovite pravice človekove izbire in predstavlja komponento pravic. Komponenta pravic do svobode je neposredno povezana s procesi političnih institucij. Najbolj opazen razvoj na tem področju je bil

velik trend gibanja proti večji stopnji demokratičnosti, ki se je odvijal v zadnjih štirih desetletjih. Očitno je bilo, da se v tretjem valu demokratizacije s sprejemanjem demokratičnih konstitucij veliko avtoritativnih režimov spreminja v formalne demokracije. Hkrati s tem se je v že vzpostavljenih demokracijah realizirala tudi bolj subtilna sprememba, in sicer je od poznih 70. let 20. stoletja večina teh demokracij implementirala ali razširila neposredne demokratične institucije, posledično pa izkusila rast neposredne civilne participacije. Te spremembe lahko vidimo tudi kot pospeševanje trajnejših zgodovinskih demokratičnih trendov. (Welzel, Inglehart in Kligemann 2003, 345–346)

Komponente človekovega razvoja so vzročno-posledično povezane, saj razvoj individualnih virov s socioekonomskim razvojem spodbuja razvoj emancipacijskih vrednot z emancipacijskimi kulturnimi spremembami, emancipacijske vrednote z emancipacijskimi družbenimi spremembami pa spodbujajo razvoj svobodnih pravic z demokratizacijo in širitvijo pravic. Individualni viri, emancipacijske vrednote in učinkovite pravice predstavljajo sredstva, motive in pravice kot komponente človekovega razvoja, ki jih prinašajo socioekonomski razvoj, sprememba emancipacijskih vrednot in demokratizacija. (Welzel, Inglehart in Kligemann 2003) Vse tri komponente skupaj so koherenten pojav, kljub temu pa jih, ne glede na model, pogosto obravnavamo in merimo ločeno. Neekonomske kategorije pri tem predstavljajo večjo težavo, saj so težje merljive, medtem ko so ekonomske kategorije z empiričnega vidika manj kompleksne in ponujajo neposredne oblike merjenja. To je v veliki meri tudi eden od razlogov, da je ekonomski vidik družbenega razvoja dolgo dominiral.

2.1 EKONOMSKA IN NEEKONOMSKA RAZVITOST

V 50. letih preteklega stoletja je prevladoval koncept razvitosti, ki temelji na ekonomski rasti oz. rasti BDP-ja, nato pa se je v 60. letih začela razvijati metodologija merjenja socialnih podatkov. Ekonomski vidik razvoja je kljub temu še naprej dominiral, le rast BDP-ja je kot kazalnik zamenjala rast BDP-ja na prebivalca. Konec 60. let sta nato publikaciji *Social Indicators* (Bauer 1966) in *Meaning of Development* (Seers 1969) spodbudili razprave o osnovnih človekovih potrebah in njihovih povezavah s stopnjami družbenega razvoja, saj se z razvojem spreminjajo tudi človekove potrebe. Definicija

razvoja je tako dobila širšo dimenzijo in obsežnejši sistem kazalnikov, vendar se je v 80. letih znova skrčila na ekonomsko komponento. Pod vplivom Združenih narodov, ki so razvili sintezni indeks človekovega razvoja HDI (angl. *Human Development Index*), so se znova okrepile neekonomske definicije družbenega razvoja, pojavljati pa so se začele tudi definicije, ki so med blaginjo vštevale okoljske kazalnike. (Murn 2010, 24)

Po letu 1990 se je koncept družbenega (zlasti ekonomskega) razvoja začel širiti v širši koncept, ki je pozornost preusmerjal na človeka in družbo kot celoto ter kot enega od osnovnih elementov zajel trajnostni razvoj. Poleg zagotavljanja ekonomske blaginje sta tako na pomenu pridobili tudi družbena in okoljska blaginja. Končni cilj razvoja družbe lahko danes opredelimo kot srečo ali zadovoljstvo z življenjem posameznikov in kot kakovost življenja, kot blaginjo oz. blagostanje družbe kot celote. Enotne opredelitve blaginje pri tem še nimamo, pojmi blaginja, blagostanje in kakovost življenja pa se praviloma uporabljajo sinonimno in vključujejo različne dejavnike. Odprto ostaja tudi vprašanje, ali blaginjo izražajo subjektivne ocene posameznikov, kot so raven srečnosti in zadovoljstvo z življenjem, ali nujno vključuje še druge elemente, kot so kakovost okolja oz. okoljska blaginja. (Murn 2013, 24–25)

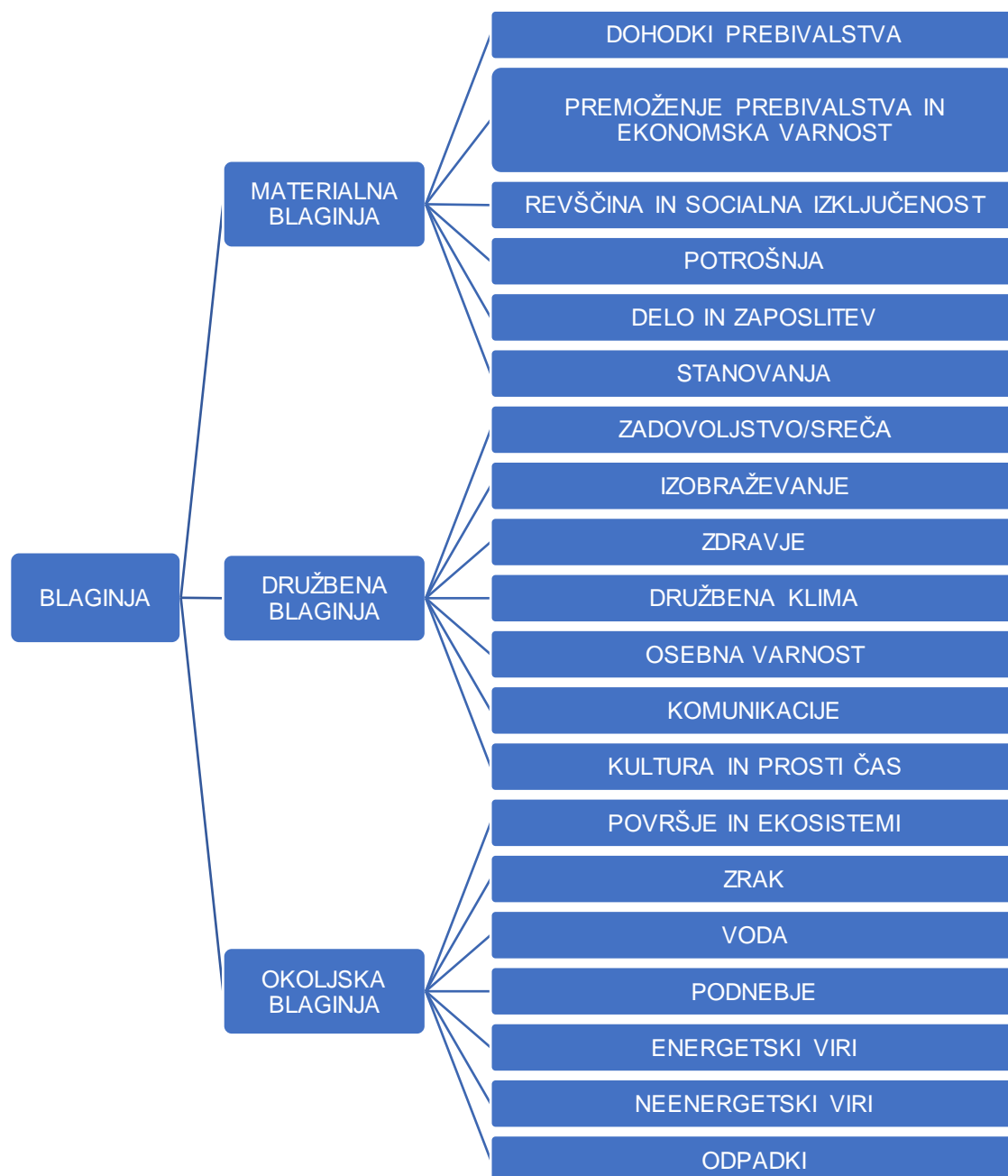
Ekonomsko oz. materialno družbeno razvitost pogosto pojmujejo kar kot življenjsko raven, čeprav ta predstavlja nekoliko ožji pojem in zajema le denarno plat. Ekonomske raziskave povezav med dohodki in srečo oz. zadovoljstvom posameznikov kažejo, da se na določeni ravni dohodkov rast blaginje posameznikov, izražena kot subjektivna sreča, in rast blaginje družbe ustavita. Nekateri razlogi za to izhajajo iz povsem osebnostnih značilnosti in vrednot, drugi pa so objektivni in so posledica organiziranja družbe in možnosti ljudi, da sodelujejo v procesu odločanja o razvoju družbe in pri izbiri dobrin, ki jim naj bi jih zagotavljala država. Za načrtovanje razvoja in vodenje politik moramo imeti zato na voljo ustrezne podatke o blaginji pripadnikov družbe, ki vključujejo tako ekonomske kot neekonomske elemente blaginje. (Murn 2013, 25)

Leta 2001 so Združeni narodi sprejeli t. i. milenijske cilje, ki ekonomsko blaginjo opredeljujejo na osnovi treh komponent (Sumner 2004, 8):

- dohodki na prebivalca: BDP na prebivalca, realne plače, stopnja nezaposlenosti),
- dohodkovna revščina:
 - odstotek prebivalstva, ki živi z dohodki, nižjimi od enega USD-ja na dan na prebivalca,;
 - odstotek prebivalstva, ki živi pod ravno nacionalne revščine (2100 kalorij na dan),
 - odstotek prebivalstva, ki je zaradi dohodkov in sredstev ranljivejši,
- dohodkovne neenakosti:
 - vrzel revščine in merila izdatkov, nižja od enega USD-ja na dan,
 - izdatki spodnjega kvintila kot odstotek od celotnih izdatkov gospodinjstev,
 - Ginijev koeficient.

Ekonomsko in neekonomsko blaginjo najlažje opredelimo s posameznimi področji razvitosti, ki jih pokrivata (Slika 2.1). Ekonomska blaginja zajema materialno blaginjo, kamor uvrščamo dohodke, premoženje in ekonomsko varnost prebivalstva, revščino in socialno izključenost, potrošnjo, delo in zaposlitev ter stanovanjsko situacijo. Nematerialna blaginja zajema družbeno in okoljsko blaginjo. V okviru družbene blaginje obravnavamo zadovoljstvo oz. srečo prebivalstva, izobraževanje, zdravje, družbeno klimo, osebno varnost, komunikacije ter kulturo in prosti čas. Okoljska blaginja pa zajema površje in ekosisteme, zrak, vodo, podnebje, energetske vire, neenergetske vire in odpadke. (UMAR, SURS, ARSO in NIJZ 2015)

Slika 2.1: Ekonomska in neekonomska blaginja

Vir: UMAR, SURS, ARSO in NIJZ (2015).

2.2 KAZALNIKI RAZVITOSTI

V namen načrtovanja razvoja in vodenja politik družbenega razvoja se že od 90. let, zlasti v zadnjem desetletju, trudimo oblikovati teoretične, metodološke in podatkovne temelje za opredeljevanje in merjenje razvitosti družbe (Murn 2013). Pri tem posegamo tako po objektivnih kot subjektivnih merilih. Subjektivna merila so izražena v obliki javnomnenjskih anket, vendar taki podatki odražajo tudi dejavnike, ki jih ne moremo neposredno povezovati z blaginjo, zato so za merjenje blaginje nezadostni. Dopolnilna metoda za merjenje blaginje in razvitosti so objektivna merila v obliki statističnih podatkov, ki imajo prav tako pomanjkljivosti in ne odražajo preferenc prebivalstva. Pri oblikovanju meril zato največkrat uporabljamo kombinacije subjektivnih in objektivnih meril ter med njimi računamo sintezne kazalnike. Zelo pomembno pri tem je, da dejavnike določamo z vidika različnih življenjskih vidikov, ki imajo vpliv tako na blaginjo posameznikov kot na blaginjo in razvitost družbe kot celote. (Murn 2013, 26–27)

Danes meritve razvitosti opravljamo z objektivnimi subjektivnimi kazalniki, saj so tako eni kot drugi sami po sebi nezadostni. Podobne življenjske razmere namreč ljudje različno ocenjujemo glede na različna okolja, ozadja in izkušnje. Pri tem so pomembni počutje, subjektivna ocena in dejansko stanje. (Noll 2004) Modeli družbenega razvoja, ki zajemajo različne komponente, za posamezne kategorije uporabljajo različne kazalnike ter skušajo identificirati njihovo medsebojno povezanost. Welzel, Inglehart in Kligemann (2003, 437–353) za svoj trikomponentni model družbenega razvoja uvajajo tri sisteme merjenja. Za merjenje emancipacijskih vrednot v okviru kulturne dimenzije se poslužujejo podatkov anket European/World Values Survey (EVS/WVS) in jih uporabljajo kot indikatorje vrednot samoizražanja. Za merjenje individualnih virov uporabljajo Vanhanenov indeks moči virov, ki kombinira agregirane meritve fizičnih in intelektualnih virov in meritve družbene kompleksnosti. Za merjenje institucionalne komponente družbenega razvoja pa uporabljajo točke Freedom House za civilne in politične pravice ter ocene Transparency International o stopnji korupcije. Kompleksno sestavljeni kazalniki so poskus kompromisa med merili objektivnosti in neobjektivno naravo samih pojavov.

2.2.1 Objektivni kazalniki

Objektivni družbeni kazalci so merska orodja, s katerimi merimo družbeni razvoj na agregatni ravni, torej na ravni celotnih narodov, ne pa na ravni posameznikov. Z njimi merimo tudi življenjske pogoje oz. fizično kakovost življenja za razliko od subjektivnih kazalcev, s katerimi merimo zadovoljstvo s temi pogoji oz. psihično kakovost življenja. (Novak 2007) Gre torej za kazalnike, ki so neodvisni od osebnih ocen in zaznav posameznikov. Najpogosteje rabljen in še vedno najpopularnejši objektivni kazalnik razvoja je BDP, vendar ga že dolgo ne obravnavamo več kot enega pomembnejših ali celo vodilnih objektivnih kazalnikov. Tudi kupna moč, stopnja gospodarske rasti, inflacija, državni dolg, investicije, konkurenčnost, tržna kapitalizacija in podobni indikatorji se danes uporabljajo dopolnilno, saj so preveč enoznačni in vezani zgolj na materialno blaginjo. (Mitchell 2006, 2–4)

Ekonomsko razvitost meri tudi Osberg-Sharpov indeks ekonomskega razvoja, ki obravnava ekonomsko blaginjo sedanje generacije in hkrati predvideva možnosti za ekonomsko blaginjo prihodnjih generacij. Sestavljajo ga štiri komponente ekonomskega razvoja (Osberg in Sharpe 2011, 11–12):

- učinkoviti tok potrošnje na prebivalca, ki je definiran kot osebna potrošnja, relativna vrednost prostega časa in vrednost državnih storitev,
- neto akumulacija zalog proizvodnih sredstev, ki vključuje akumulacijo kapitala, vrednosti naravnih virov, stroške okolja, zadolžitve v tujini in investicije v raziskave in razvoj,
- distribucija dohodkov, ki se odraža v stopnji intenzivnosti revščine in neenakosti dohodkov,
- ekonomska varnost z vidika izgube zaposlitve, brezposelnosti, bolezni, razpada družine in revščine v starosti.

Novejši objektivni kazalniki družbenega razvoja so denimo investicije v znanje, delež prebivalstva s terciarno izobrazbo, razmerje med študenti in pedagoškim osebjem, javni izdatki za razvojno-raziskovalno dejavnost, raba interneta, državna pomoč, sodni zaostanki, razširjenost delnih in začasnih zaposlitev, izdatki za socialno zaščito,

razmerje med plačami žensk in moških, število medicinskega osebja, delež starejših od 65 let, selitveni koeficient, medregionalne variacije, obnovljivi viri energije, komunalni odpadki, sredstva gospodinjstev za kulturo ipd. (World Bank Group 2012).

2.2.2 Subjektivni kazalniki

Subjektivni družbeni kazalniki so merska orodja, s katerimi merimo subjektivno občutenje življenjske situacije. Prednost je njihova neposrednost, ob zaznanih pomanjkljivostih jih lahko hitro preoblikujemo. Z njimi lažje identificiramo probleme posameznih skupin prebivalstva, saj so stabilni v nespremenljivih situacijah in občutljivi na spremembe. (Novak 2007) Njihov princip predpostavlja, da je posameznik sam najbolj merodajen ocenjevalec lastne življenjske situacije. Njihov glavni problem je vpliv osebnih in socialnih okoliščin in naravnosti na samo dožemanje in posledično na ocenjevanje. Merjenje je tako v veliki meri odvisno od prilagojenosti posameznikov v njihovem okolju. Kljub temu pa zagotavljajo dragocene dopolnilne podatke za oceno družbenega stanja in za načrtovanje razvoja. (Keyes 2006, 2–4)

Med pomembnejšimi subjektivnimi kazalniki je zadovoljstvo z življenjem. Pomembne mednarodne podatke na podlagi subjektivnih kazalnikov pridobiva mednarodna raziskava vrednot World Values Survey (Noll 2004, 152). Zadovoljstvo z življenjem je sintetičen, večplasten kazalnik kakovosti življenja oz. osebne blaginje, merimo pa ga z odgovorom na vprašanje, kako so ljudje zadovoljni s svojim življenjem. Raziskave zadovoljstva z življenjem pri tem kažejo, da so ocene zadovoljstva z življenjem statistično pomembno povezane različnimi dejavniki, tudi z višino dohodka in BDP-jem. Vendar pa povečanje gospodarske rasti oz. dohodkov samo po sebi ne prinese nujno večjega zadovoljstva ljudi, saj se kot izjemno pomembni kažejo tudi samoocena zdravja in družbenega statusa, zakonski stan in izobrazba. Razmeroma majhne so razlike v zadovoljstvu glede na starost in spol, (vedno bolj) pomembno vlogo pa imajo v zadnjih letih zaposlitev, njena kakovost in stopnja delovne avtonomije. (Pavot in Diener 2008, 137–138)

Kot enega od indikatorjev ali dejavnikov razvitosti uporabljamo tudi stopnjo zaznane korupcije. Korupcija namreč škodi gospodarstvu in družbi sami, saj ogroža tako

gospodarski razvoj na eni strani kot tudi demokracijo, socialno pravičnost in pravno državo na drugi strani (Kutan, Douglas in Judge 2009, 25). Stopnjo zaznane korupcije uvrščamo med subjektivne kazalnike, ker se merjenje izvaja s pomočjo mnenjskih anket. Indeks zaznane korupcije CPI (angl. *Corruption Perceptions Index*) merimo od leta 1995, meritve pa vključujejo 177 držav. Raziskave korelacije med indeksom CPI in ekonomskimi kazalniki pri tem potrjujejo negativne gospodarske posledice korupcije. Nizek indeks korupcije je neposredno povezan z dolgoročno gospodarsko rastjo in s stopnjo rasti BDP-ja. (Podobnik, Shao, Njavro, Ivanov in Stanley 2008, 549) Korupcija negativno vpliva na vodenje države in njenih institucij, onemogoča ustrezno upravljanje z javnim denarjem in ohranjanje konkurenčnega trga ter hkrati spodkopava zaupanje državljanov v demokratične institucije in procese (Kutan, Douglas in Judge 2009, 26).

2.2.3 Večrazsežnostni modeli merjenja razvoja

Meritve kazalnikov razvitosti in blaginje v Sloveniji od leta 2010 opravlja Statistični urad RS. Zamisel o vzpostavitvi nacionalnega nabora kazalnikov trajnostnega razvoja je bila uresničena v okviru mednarodnega projekta in s finančno podporo Eurostata. Prvi nabor kazalnikov se je izoblikoval na osnovi vprašanja, katera so ključna področja in ključni cilji trajnostnega razvoja v Sloveniji. Zajemal je: (1) blaginjo, (2) dolgoročno ravnovesje, (3) skromnost, (4) sodelovanje in (5) celostnost. Končni nabor kazalnikov je bil združen v tri skupine, in sicer (a) blaginja, (b) ravnovesje in skromnost ter (c) medgeneracijsko sodelovanje. (Zdešar 2010) Na svetovni ravni osnovno zbirko razvojnih kazalnikov predstavlja zbirka WDI (angl. *World Development Indicators*) Svetovne banke (The World Bank), ki združuje kazalnike različnih uradno priznanih mednarodnih virov. Gre za najbolj ažurne in točne podatke globalnega razvoja, ki vključujejo nacionalne, regionalne in globalne ocene. Zbirka pokriva več kot 800 kazalnikov skoraj 150 ekonomij. Letna publikacija je objavljena aprila vsako leto, medtem ko se sama baza podatkov posodablja trikrat letno. (The World Bank 2015)

Kazalniki razvoja WDI so razvrščeni na 20 področij (The World Bank 2015):

- Namenske pomoči
- Podnebne spremembe
- Gospodarstvo in rast
- Izobraževanje
- Energija in rudarstvo
- Okolje
- Zunanji dolg
- Finančni sektor
- Kmetijstvo in razvoj podeželja
- Spol
- Zdravje
- Infrastruktura
- Revščina
- Zasebni sektor
- Javni sektor
- Znanost in tehnologija
- Socialni razvoj
- Socialna zaščita in trg dela
- Trgovina
- Urbani razvoj

Eden najpomembnejših kazalnikov razvoja je indeks človekovega razvoja HDI, ki predstavlja primerjalno merilo za vse države sveta. Indeks HDI agregira podatke o:

- pričakovani življenjski dobi,
- stopnji pismenosti,
- stopnji izobrazbe,
- življenjski ravni.

Indeks HDI velja za pomemben kazalnik kompleksnosti povezanosti dohodka in blaginje ter prepletenosti in medsebojne povezanosti ekonomskih in socialnih politik. Blaginjo prikazuje na treh področjih družbenega razvoja, kazalniki, s katerimi so ta področja operacionalizirana, pa naj bi odsevali dosežke držav na različnih razvojnih ravneh. Za spremljanje življenjske dobe in zdravstvenih razmer zajema podatke o pričakovani življenjski dobi ob rojstvu, z BDP-jem na prebivalca po kupni moči meri dohodek oz. dostop do virov, ki ljudem omogočajo dostojen življenjski standard, izobraženost in znanje pa obravnava kot bruto stopnjo vključenosti in pismenosti, ki prikazujeta kombinirano stopnjo vpisa na različne ravni izobraževanja oz. stopnjo pismenosti odraslega prebivalstva. (Palazzi in Lauri 2013, 123)

Drugi kazalniki razvoja vključujejo še druge indikatorje, kot so umrljivost novorojencev, revščina, dostopnost do osnovnih dobrin, kot so zdravstvene storitve in čista voda, tveganje za bolezni, dostopnost izobraževanja, dostopnost tehnologije, enakopravnost spolov in politika državne potrošnje. Med ekonomske kazalnike poleg BDP-ja uvrščamo še izvozni BDP, BDP na prebivalca, stopnjo ekonomske rasti, dohodkovno neenakost, inflacijo, brezposelnost in ekonomsko strukturo. (Searcy, Karapetrovic in McCartney 2005, 33) Vrsta izbranih kazalnikov za empirične meritve je v veliki meri odvisna od namena meritev in osnovne konceptualizacije, na podlagi katere se meritve opravljajo. Medtem ko so objektivni kazalniki tiste statistike, ki prinašajo podatke o stanju neodvisno od osebnih ocen, subjektivni kazalniki podajajo informacijo o osebnih zaznavah in o zaznanih razmerah. (Noll 2004, 152)

Welzel, Inglehart in Kligemann (2003, 346) za preverjanje svojega trirazsežnostnega modela uporabljajo različne že obstoječe subjektivne kazalnike razvoja in jih združujejo v skupne indikatorje, kot prikazano v Tabeli 2.1.

Tabela 2.1: Spremenljivke trirazsežnostnega modela

Dimenzija	Ekonomska dimenzija	Kulturna dimenzija	Institucionalna dimenzija
Komponenta družbenega razvoja	Merjenje individualnih virov	Merjenje emancipacijskih vrednot	Pravice do svobodne izbire
Vir podatkov, merski instrument	Vanhanenov indeks virov moči	European/World Values Surveys (EVS/WVS)	Indeks Freedom House in Transparency International
Spremenljivke, kazalniki	<ul style="list-style-type: none"> – Fizični viri – Intelektualni viri – Meritve družbene kompleksnosti 	<ul style="list-style-type: none"> – Toleriranje družbenih različnosti – Nagnjenost k civilnim protestom – Želja po svobodi – Zaupanje v ljudi – Visoko zadovoljstvo z življenjem – Šibka religioznost 	<ul style="list-style-type: none"> – Civilne in politične pravice – Stopnja korupcije

Vir: Welzel, Inglehart in Klügmann (2003).

Čeprav poznamo številne objektivne kazalnike ekonomske blaginje, se Welzel, Inglehart in Klügmann (2003, 347) odločajo za merjenje individualnih virov z indeksom moči virov, ki je agregiran na osnovi fizičnih in intelektualnih virov in meritev družbene kompleksnosti. Pri merjenju druge komponente avtorji posegajo po podatkih mednarodnih raziskav vrednot European/World Values Surveys (EVS/WVS) in pri tem uporabljajo lestvico točkovnih faktorjev, ki združujejo različna stališča kot indikatorje vrednot samoizražanja. Na močne emancipacijske vrednote sklepajo po visokih ravneh toleriranja družbenih različnosti, nagnjenosti k civilnim protestom, želji po svobodi, zaupanju v ljudi, zadovoljstvu z življenjem ter šibki religioznosti. V okviru institucionalne dimenzije tridimenzionalnega modela človekovega razvoja merijo svobodne pravice oz. učinkovitost demokracije, pri tem pa uporabljajo točke Freedom

House za civilne in politične pravice ter ocene korupcije elit Transparency International.

3 ZAUPANJE V INSTITUCIJE

Zaupanje lahko v splošnem opredelimo kot pričakovanje o nam naklonjenem ravnanju drugih (Özcan in Bjørnskov 2011, 753). Norme zaupanja in varnosti med družbenimi subjekti so pogojene z občutkom članov družbe, da se lahko zanesejo na druge deležnike družbe (Delhey in Newton 2005, 311). Zaupanje lahko z družbenega vidika opredelimo tudi kot »pričakovanje, ki se pojavi v skupnosti z rednimi, poštenimi in kooperativnimi ravnanji, ki temelji na splošno sprejetih normah s strani članov te skupnosti« (Fukuyama 1995, 89). Zaupanje tako pogojuje predvidevanje posameznika, da bo odziv okolice skladen z njegovimi pričakovanji in interesi ter da mu bo družba pomagala in mu bo v podporo (Bullen in Onyx 2005, 21).

Zaupanje v družbi na ta način motivira sodelovanje in interakcijo med posamezniki. Če motiva za zaupanje v naključni subjekt ne pogojuje osebno okoriščanje in se taisti vzorec pojavlja pri mnogih članih družbe, lahko govorimo o klimi splošnega zaupanja v družbi. (Meuleman 2008, 23) Če je stopnja zaupanja v družbi visoka, so stroški družbene organizacije in kolektivnega delovanja manjši, njihovi učinki pa večji. Če je stopnja zaupanja v družbi nizka, postaneta združevanje in upravljanje podjetij in organizacij otežena, varnost pa na vseh področjih ogrožena. (Tansley in Newell 2007, 350) Študije kažejo tudi, da družbe z višjo stopnjo zaupanja in močnejšimi težnjami k vzpostavljanju in vzdrževanju zanesljivosti dosegajo hitrejšo gospodarsko rast, aktivnejše državljansko in družbeno življenje ter učinkovitejše javne institucije. Nasprotno se v družbah, kjer se pripadniki bojijo kršenja svojih osebnih in premoženjskih pravic ter se morajo zanje boriti, ustanavlja manj novih podjetij, manj je sodelovanja v družbenem življenju in strinjanje z javnimi organi je nižje. (Özcan in Bjørnskov 2011, 754)

Zaupanje posameznika v druge ljudi in njegovo okolico na splošno imenujemo generalizirano zaupanje, ki ga razumemo kot rezultat zadovoljstva z življenjem, višje izobrazbe in vrednotnega sklopa, ki se odraža v postmaterializmu in solidarnem individualizmu ter nudi kakovosti delovanja javnih institucij (Iglič 2004). Zaupanje v institucije je posebna kategorija zaupanja, ki predstavlja temelj za nemoteno delovanje demokracije. Čeprav se državljani zavedajo nenadomestljivosti institucij, so do njih

kritični ali celo brezbrizni. Zaupanje v institucije pri tem opredeljujemo kot občutek, da so v političnem procesu upoštevani in zastopani tudi interesi posameznika. (Toš 2011, 367) Zaupanje v institucije je osnova za gospodarski in politični napredek, saj lahko tržni mehanizmi nemoteno delujejo le v primeru, ko so podprti z ustrezno družbeno in institucionalno strukturo (Iglič 2012, 149). Zaupanje pogojuje vsakdanje ekonomske transakcije in družbene interakcije, saj ekonomske transakcije med drugim nemalokrat zahtevajo vnaprejšnje plačilo ali zajemajo naložbene odločitve, ki se zanašajo na državna zagotovila in transparentnost poslovanja, socialne interakcije pa omogočajo koherentno družbo s skupnim sistemom vrednot in skupnim prizadevanjem za blaginjo. Zaupanje v institucije preprečuje nastanek uporniških vzgibov, ki nastanejo v kontekstu tveganj in negotovosti. (Keefe in Knack 1997, 1251–1252)

Nivo zaupanja v institucije je tako eden od elementov stabilnosti družbe, ki predstavlja osnovo za kreativnost in neovirano rast. Za vrednotenje pomena zaupanja v institucije je pomembno tudi, da poznamo dve vrsti zaupanja v institucije, in sicer specifično in difuzno. (Toš 2007, 368) Razlika se nanaša na razmerje, v kakšni meri je zaupanje vezano na posamezne subjekte in pod kakšnimi pogoji se oblikuje. Ali je zaupanje specifično ali difuzno, je tako odvisno od tega, ali posameznik od institucije pričakuje poseben rezultat ali neko posebno storitev. V tem primeru gre za specifično zaupanje, ki ni vezano na celoten sistem. Če pa je predmet zaupanja sistem kot tak, ne pa posamezna oseba ali konkretna organizacija, potem je zaupanje v institucije difuzno. Zaupanju tako ne gre pripisovati neomejenih lastnosti, ki so pogosto izpeljane iz njegove difuzne narave, hkrati pa vedno in v celoti neodvisne od specifičnih rezultatov. Difuzno zaupanje je pri tem odpornejše na razočaranja, saj je posameznik, ki pričakuje točno določen rezultat, razočaran, če rezultat ni realiziran, in se na to prej odzove z odtegnitvijo zaupanja. (Toš 2007, 367–358) Difuzno zaupanje lahko povežemo tudi z oceno (ne)uspešnosti delovanja institucij nasploh (Center za raziskovanje javnega mnenja 2013, 2).

Generalizirano zaupanje in z njim tesno povezano zaupanje v institucije sta najpomembnejša elementa socialnega kapitala oz. vključenosti posameznika ter družbenih deležnikov v družbene vezi in družbena omrežja. Zaupanje in kooperativnost kot sestavini socialnega kapitala sta temelj za vzpostavljanje prožnih organizacijskih oblik koordinacije ter intermediarne strukture. Socialni kapital pri tem vpliva tako na

dinamiko ekonomske rasti kot tudi na bolj kompleksno pojmovano razvojno učinkovitost družbe. (Ranis, Stewart in Ramirez 2000, 197) Močan vpliv ima na blaginjo, gospodarsko in politično stabilnost, kulturo in demokratične vrednote, kot so toleranca, enakost, avtonomija in svoboda. Posamezniki z visokim socialnim kapitalom so bolj pripravljeni za prostovoljno delo za skupnost, bolj učinkoviti pri sodelovanju v javnem življenju, bolj vestni pri izpolnjevanju obveznosti in moralnih norm ter bolj pripadni državi in lojalni družbenim skupnostim. (Woolcock in Narayan 2000, 225)

Socialni kapital vključuje skupna pravila in vrednote, dobro razvite socialne mreže, visoko raven zaupanja, visoko državljansko zavzetost, simbole in obrede, soodvisnost in vzajemnost ter prostovoljstvo in dejavnosti skupnosti (West Burnham, Ferrar in Otero 2007, 3). Na eni strani izvira iz sodelovanja in vpetosti v socialne vezi in mreže, na drugi strani pa ta socialna vključenost povečuje občutek pripadnosti, zaupanja in solidarnosti ter omogoča razvoj posameznika in skupnosti. V povezavi s civilno družbo zagotavlja izmenjavo informacij in ima tako odločilen vpliv na procese integracije, reprodukcije in identitete. Pri tem zagotavlja vzajemnost (reciprociteto), iskrenost, skrb za medsebojne odnose in participacijo v javnem življenju, merimo pa ga s stopnjo generaliziranega zaupanja, indeksom aktivnega članstva v nevladnih organizacijah ter preživljanjem časa v društvih in prostovoljnih asociacijah. (Woolcock in Narayan 2000, 225–226)

Socialni kapital razumemo kot sredstvo, ki je vpleteno v družbene odnose in strukture ter je lahko mobilizirano, ko želita posameznik ali skupnost povečati svoje možnost za uspeh v določeni nameri. Hkrati je predhodno treba vlagati v družbene odnose, saj šele skozi subjekt pridobi dostop do stvarnih ali potencialnih sredstev, ki jih sam ne poseduje. (Lin 2002, 5) S tega stališča lahko socialni kapital opredelimo kot javno dobro in nepogrešljivo osnovo pri ustvarjanju drugih vrst kapitala na individualni in skupni ravni. Socialnega kapitala namreč ne omejujemo na individualno dimenzijo, ampak ga obravnavamo tudi kot predmet korporacij v odnosih z drugimi korporacijami ali individualnimi subjekti. Poleg horizontalne dimenzije pri socialnem kapitalu torej govorimo tudi o vertikalni dimenziji, za katero je bistvenega pomena zaupanje v institucije. (Grootaert 2001, 9–20)

3.1 DEJAVNIKI ZAUPANJA V INSTITUCIJE

Ob opazovanju zaupanja v institucije vedno opazujemo tudi širši družbeni ustroj in pri tem izhajamo iz predpostavke, da je stopnja legitimnosti v različnih kulturnozgodovinskih sistemih različna, kar se posledično izraža tudi v različnih stopnjah zaupanja v konkretne sisteme. Odnos do vrednot lahko pospešuje ali zavira nastajanje zaupanja, v družbi razširjene vrednote in ideologije pa pomembno vplivajo na zaupanje v institucije, saj ljudje na podlagi teh različno sprejemajo prizadevanja neke institucije. (Toš 2007, 368) K zaupanju na makro ravni bistveno pripomore tudi zaupanje na mikro ravni. Vsaka pozitivna osebna izkušnja s predstavnikom ali zaposlenim določene institucije tako lahko vpliva na zaupanje v institucijo na širši ravni. (Neller 2008, 103)

Stopnja zaupanja je v današnjih družbenih sistemih v tesni soodvisnosti z nosilcem določene politične funkcije, ki ga pogosto dojemamo kot personifikacijo tiste institucije, ki jo funkcionar vodi ali upravlja (Bačlija in Johannsen 2007, 103). Pri tem ni nujno, da tisti, ki zaupa posameznim osebam oz. nosilcem funkcij, zaupa tudi instituciji (Toš 2007, 368). Vloga politične elite na ta način presega zgolj ustavnopravno odgovornost ter se pomika v sfero norm in vrednot, zaupanje pa je še tesneje povezano s samo politično elito in njenim delovanjem ter se ne nanaša zgolj na splošno zaupanje v politične institucije (Bačlija in Johannsen 2007, 103).

Zaupanje v politične stranke, parlament in druge institucije države predstavlja eno osnovnih meril uspešne demokracije. Uspešno izvajanje načel demokratičnosti v družbi je tako eden temeljnih dejavnikov zaupanja v institucije. Institucije naj bi predstavljale in zastopale določene družbene vrednote ter zaupanje gradile na generalni predpostavki, da govorijo resnico in držijo obljube. Na drugi ravni se ta predpostavka realizira v sodnem sistemu kot izvajanje pravice in poštenosti v smislu enakosti med ljudmi in v smislu zagotavljanja solidarnosti oz. izenačevanja deprivilegiranih. Bistven dejavnik zaupanja je tudi transparentno delovanje (Bačlija in Johannsen 2007, 104), prav tako pa lažje razvijemo zaupanje v institucije, ki jim pripisujemo pozitivno vrednotene lastnosti (Toš 2007, 369).

Toš (2007, 369–370) ugotavlja, da je zaupanje v institucije pod močnim vplivom političnonazorskih opredelitev samih, torej preferenčnih vezanosti na koalicijske oz. opozicijske stranke. S stopnjo zaupanja v institucije je reverzibilno povezano tudi zaupanje v ljudi. Avtor ugotavlja vpliv pripadnosti izobrazbenim skupinam na zaupanje v institucije, in sicer je med višje in visoko izobraženimi visoka stopnja nezaupanja, med tistimi z osnovnošolsko izobrazbo pa nezaupanje značilno upade pod povprečje in naraste delež zaupljivih. Več zaupanja v cerkev kot v povprečju je značilno za najstarejše in najnižje izobražene, povečan delež zaupljivih pa je tudi med nezaposlenimi, respondenti v najslabšem materialnem položaju, prebivalci podeželja ipd. Kot dejavnik se kažejo tudi zaposlitvene skupine, in sicer močnejše izstopajo študentje, pri kateri nezaupanje izstopa močnejše kot zaupanje.

Na povečevanje splošne podpore in izražanje zaupanja lahko vplivata ugodni gospodarski in družbeni razvoj (Toš 2007, 370), vendar pa raziskave potrjujejo določene razlike v zaupanju institucijam med posameznimi regijami in državami, ki se z leti le malo spreminjajo. Med dejavniki zaupanja pri tem najpogosteje omenjamo zgodovinske razlike in različne razvojne poti posameznih družb, ki se odražajo tudi v večini drugih političnih, ekonomskih in socialnih kazalcev. Na splošno naj bi veljalo, da zahodne nacionalne družbe navznoter kažejo večjo stopnjo socialne kohezije kot navzven, kar se lahko odraža v močni nacionalni zavesti in poudarjanju suverenosti. Tranzicija v tržno gospodarstvo in demokratični politični sistem zahodnega tipa je v nekaterih državah pustila posledice tudi na posameznikih, kar bistveno vpliva na njihove osebne vrednote, percepcijo demokracije in pravnega sistema in posledično na zaupanje v institucije. (Bavec in Primožič 2009, 7–8)

3.2 ZAUPANJE V INSTITUCIJE IN DRUŽBENI RAZVOJ

Zaupanje je predpogoj sodelovanja v družbi, ki različnim družbenim deležnikom daje potencialno koristne informacije o dejanski družbeni aktivnosti in predstavlja pomembno orodje za analizo družbenih gibanj. Značilen primer uporabnosti kazalnikov zaupanja je nenadno in obsežno znižanje gospodarske aktivnosti novembra 2008, ki so jo kazalniki zaupanja nakazali že pred nastopom ekonomske krize. (Žakej in Jemec 2011) Slabitev ekonomije vpliva na življenje posameznikov v družbi, saj se lahko realizira kot brezposelnost, znižanje plač, zvišanje cen in padec življenjskega standarda

ali zgolj kot strah pred izgubo službe, vendar posledice niso le ekonomske in finančne narave. Namesto merjenja BDP-ja, potrošnje, brezposelnosti ipd. se tako v zvezi z družbenim razvojem čedalje pogosteje pojavljajo tudi vprašanja vključenosti in zaupanja v državo in njene institucije oz. v primernost ekonomskega ali socialnega modela, ki vlada v državi. (Delhey in Newton 2005, 312)

Medtem ko ugodni gospodarski in družbeni razvoj vplivata na višjo stopnjo zaupanja v institucije, je smer vplivanja tudi obratna. Medosebno zaupanje spodbuja kooperacijo med udeleženci ekonomskih transakcij, mrežno zaupanje omogoča koordinacijo med akterji, institucionalno zaupanje pa participacijo akterjev v menjavi. Aktualnost zaupanja v institucije kot predmet številnih študij temelji ravno na tesni povezavi z gospodarskim in družbenim razvojem, ki jo je predpostavil in dokazoval Francis Fukuyama leta 1995. (Stiglitz 2002, 117) Gospodarski razvoj je povezal z zaupanjem na osnovi socialne strukture družb, in sicer naj bi najvišjo družbeno rast dosegle prav družbe, ki imajo najbolj odprto socialno strukturo, saj jim ta omogoča razvoj zaupanja (Rus 2008, 73).

Pomen zaupanja za družbene odnose in družbeni razvoj izpostavljajo številne študije in razvojne politike. Zaupanje v institucije prispeva k občutkom kolektivne pripadnosti na vseh ravneh ter člane družbe motivira za bolj aktivno politično in družbeno udeležbo. Družbena aktivnost je tako možna le, če člani družbe gojijo zaupanje v zasebne in javne organizacije, saj jim to omogoča, da sodelujejo pri socialnem razvoju v njihovih lastnih skupnostih, regijah in družbi. Poleg osebne in politične angažiranosti ter državljanskega udejstvovanja zaupanje v institucije predstavlja temelj družbenega razvoja. (Yadama in Menon 2003, 162–163) Zaupanje v institucije zato uporabljamo kot enega od kazalnikov konkurenčnosti držav, družbenega razvoja, blaginje ipd., vendar se moramo zavedati vzajemnosti vplivanja družbenega razvoja na zaupanje in zaupanja na družbeni razvoj. Ljudje, ki živijo v urejenem in visoko razvitem družbenem okolju, bodo bolj verjetno zaupali institucijam kot tisti, ki živijo v slabih razmerah, hkrati pa bodo prvi bolj pripravljeni sodelovati v socialnih transakcijah. (Rus 2008, 74)

Ne glede na primarno smer korelacije pa socialne in ekonomske aktivnosti v družbah z nizko stopnjo zaupanja gotovo potekajo počasneje in bolj okorno, saj so v vsako aktivnost in transakcijo lahko vpeti različni dodatni varnostni mehanizmi, medtem ko

teh dodatnih potreb družbe z višjo stopnjo zaupanja ne poznajo. V državah, kjer prevladuje zaupanje na osebni ravni v nasprotju z generaliziranim zaupanjem, tako poglavitni del zasebnega sektorja sestavljajo manjša podjetja, ki imajo omejen dotok kapitala in so pri zaposlovanju in sklepanju poslov bolj nezaupljiva do tujcev. V državah z visokim nivojem generaliziranega zaupanja in zaupanja v institucije nasprotno uspevajo veliko večja podjetja, ki naj bi bila bolj nagnjena k generiranju dobička in ne zgolj k njegovi akumulaciji. Posledično gre za bolj izvozno naravnana podjetja, ki so vpeta v procese globalizacije in ki s širjenjem v druge države še dodatno višajo svoj dobiček. (Fukuyama 1995, 90)

Zaupanje v institucije na več nivojih pospeševalno vpliva tako na ekonomski kot tudi širši družbeni razvoj. Družbe z višjim zaupanjem so bolj odprte, bolj agilne in posledično učinkovitejše. Ker posamezniki in organizacije pri dejavnostih na področjih ekonomskega, socialnega in okoljskega razvoja ne čutijo tako močne potrebe po številnih zaščitnih in varnostnih mehanizmih, se pobude in projekti hitreje uresničujejo, subjekti pa so pripravljene prevzeti večja tveganja, ki prinašajo večji napredek. Iste družbe so zato višje razvite, kar za posameznike pomeni višjo kakovost življenja in povratno znova višje zaupanje, saj so zadovoljni z okoliščinami, v katerih živijo. (Listhaug in Wiberg 1995, 298)

4 ZAUPANJE V INSTITUCIJE KOT INDIKATOR ČLOVEKOVEGA RAZVOJA

Zaupanje v institucije v empiričnem delu povezujemo s štirimi kazalniki razvoja, in sicer z indeksom človekovega razvoja HDI, zadovoljstvom, indeksom zaznane korupcije CPI in z BDP-jem. Indeks človekovega razvoja HDI predstavlja primerjalno merilo za vse države sveta ter agregira podatke o pričakovani življenjski dobi, stopnji pismenosti, stopnji izobrazbe in življenjski ravni. Podatke o zadovoljstvu pridobiva mednarodna raziskava vrednot življenja, indeks zaznane korupcije CPI pa organizacija Transparency International.

4.1 HIPOTEZE

Kot osnovo za preverjanje raziskovalnega vprašanja zastavljamo naslednje hipoteze:

H1: Zaupanje v institucije je ena od dimenzij družbene razvitosti.

Namesto merjenja BDP-ja, potrošnje, brezposelnosti ipd. se v zvezi z družbenim razvojem čedalje pogosteje pojavljajo vprašanja vključenosti in zaupanja v državo in njene institucije oz. v primernost ekonomskega ali socialnega modela, ki vlada v državi (Delhey in Newton 2005, 311). V diplomskem delu preverjamo, ali lahko zaupanje v institucije obravnavamo kot eno od dimenzij družbene razvitosti. Hipotezo dokazujemo že teoretično in predstavlja našo glavno hipotezo, ki jo empirično dokazujemo s potrjevanjem podhipotez (H2, H3, H4, H5, H6).

H2: Stopnja zaupanja v institucije v evropskih državah se spreminja skozi čas.

Zaupanje med družbenimi subjekti obstaja, če člani družbe čutijo, da se lahko zanesejo na druge ljudi, skupine in organizacije. Gre torej prepričanje, da subjekt zaupanja posamezniku namenoma ali zavestno ne bo povzročil škode ter bo hkrati upošteval njegove interese, če bo to le mogoče. (Delhey in Newton 2005, 312) Da se zaupanje razvije, morajo torej obstajati določeni pogoji, ki so

lahko bolje ali slabše izpolnjeni, zaradi česar tudi samo zaupanje v družbi niha glede na spreminjajoče se dejavnike, ki vplivajo nanj.

H3: Zaupanje v institucije se pozitivno povezuje z indeksom HDI.

Indeks HDI velja za pomemben kazalnik blaginje in medsebojne povezanosti ekonomskih in socialnih dejavnikov družbenega razvoja (Palazzi in Lauri 2013, 123). Ker meri podatke o pričakovani življenjski dobi, stopnji pismenosti, stopnji izobrazbe in življenjski ravni, lahko sklepamo, da višje doseganje posameznih elementov HDI pri državljanih vzbuja višje zaupanje v institucije, ki s svojim delovanjem vplivajo na te elemente.

H4: Zaupanje v institucije se pozitivno povezuje z zadovoljstvom z življenjem.

Zadovoljstvo z življenjem je večplasten kazalnik kakovosti življenja oz. osebne blaginje, merimo pa ga z odgovorom na vprašanje, kako so ljudje zadovoljni s svojim življenjem (Pavot in Diener 2008, 137–138). Povezano je z zaupanjem v institucije, saj so družbe z visokim zaupanjem v institucije višje razvite, kar za posameznike pomeni višjo kakovost življenja in povratno znova višje zaupanje, saj so zadovoljni z okoliščinami, v katerih živijo (Listhaug in Wiberg 1995, 298).

H5: Zaupanje v institucije se negativno povezuje s stopnjo zaznane korupcije.

Stopnjo korupcije uporabljamo kot enega od indikatorjev družbene razvitosti, saj korupcija škodi tako gospodarstvu kakor družbi sami, saj ogroža gospodarski razvoj, demokracijo, socialno pravičnost in pravno državo (Kutan, Douglas in Judge 2009). Negativno vpliva tudi na vodenje države in njenih institucij, onemogoča ustrezno upravljanje z javnim denarjem in ohranjanje konkurenčnega trga ter hkrati spodkopava zaupanje državljanov v demokratične institucije in procese (Kutan, Douglas in Judge 2009).

H6: Zaupanje v institucije se pozitivno povezuje s stopnjo ekonomske razvitosti.

Če je stopnja zaupanja v družbi visoka, so stroški družbene organizacije in kolektivnega delovanja manjši, njihovi učinki pa večji. Če je stopnja zaupanja v družbi nizka, postaneta združevanje in upravljanje podjetij in organizacij otežena, varnost pa na vseh področjih ogrožena. (Tansley in Newell 2007, 350) Študije poleg tega kažejo tudi, da družbe z višjo stopnjo zaupanja in močnejšimi težnjami k vzpostavljanju in vzdrževanju zanesljivosti dosegajo hitrejšo gospodarsko rast, aktivnejše državljansko in družbeno življenje ter učinkovitejše javne institucije. Nasprotno se v družbah, kjer se pripadniki bojijo kršenja svojih osebnih in premoženjskih pravic ter se morajo zanje boriti, ustanavlja manj novih podjetij, manj je sodelovanja v družbenem življenju in strinjanje z javnimi organi je nižje. (Özcan in Bjørnskov 2011, 753–754) Korelacijo med stopnjo ekonomske razvitosti držav in zaupanjem v institucije preverjamo s primerjavo BDP-ja in indeksa zaupanja. V okviru indeksa HDI je vključen tudi BDP na prebivalca, ki naj bi predstavljal dimenzijo življenjske ravni prebivalstva.

4.2 METODOLOGIJA OZ METODE PREUČEVANJA

V empiričnem delu opravljamo sekundarno analizo dostopnih (primarnih) virov, ki merijo družbeno razvitost in različne indikatorje družbene razvitosti. Na osnovi rezultatov mednarodne anketne raziskave vrednot European Social Survey (ESS) generiramo indeks zaupanja v institucije v evropskih državah v obdobju med letoma 2002 in 2014 ter vrednosti indeksa primerjamo z vrednostmi drugih indikatorjev družbenega razvoja. Viri podatkov so:

- rezultati mednarodne anketne raziskave vrednot European Social Survey (ESS), ki vključuje 30 evropskih držav in podaja podatke o zaupanju v institucije in zadovoljstvu z življenjem na ravni posameznikov skozi čas,
- baza podatkov indeksa človekovega razvoja HDI na ravni držav skozi čas,
- podatki indeksa zaznane korupcije CPI na ravni držav skozi čas,
- podatki Eurostata o BDP-ju na prebivalca na ravni držav skozi čas.

Pridobljene podatke pregledujemo in urejamo s statističnimi analizami ter predstavljamo gibanje opazovanih pojavov skozi čas in njihove medsebojne povezave. Indeks zaupanja v institucije oblikujemo s pomočjo faktorske analize in ga primerjamo med državami in skozi čas. Podatke ostalih indikatorjev pripravimo tako, da jih prilagajamo obdelavi podatkov o indeksu zaupanja v institucije. Pri opazovanju gibanj skozi čas in skozi primerjavo med državami izpostavljamo odstopanja ter se osredotočamo na pozicijo Slovenije v primerjavi z ostalimi državami.

4.3 OMEJITVE RAZISKAVE

Omejitve raziskave so vezane na kompleksnost pojava družbenega razvoja, saj so merjeni indikatorji zgolj nekateri izmed pojavov, ki so neposredno vezani v splet družbenega razvoja. Z raziskavo tako ne ugotavljamo, kako pomemben dejavnik družbenega razvoja je zaupanje v institucije, temveč z dokazovanjem korelacij le dokazujemo, da je zaupanje v institucije močno vpeto v družbeni razvoj in je povezano z različnimi ostalimi razsežnostmi razvoja. Ne moremo govoriti o smeri vpliva, predpostavljamo pa dvosmerno in vzajemno delovanje dejavnikov družbenega razvoja; tako tudi zaupanje v institucije preverjamo kot posledico in kot vzrok gibanja drugih razvojnih dejavnikov ter družbenega razvoja kot celote.

4.3 ZAUPANJE V INSTITUCIJE V EVROPSKIH DRŽAVAH

Za namen merjenja zaupanja v institucije uporabljamo podatke mednarodne raziskave vrednot European Social Survey (ESS), ki vključuje 36 evropskih držav in med drugim pokriva tudi področje družbenega zaupanja. Raziskava meri stališča, prepričanja, vrednote in vedenjske prakse različnih populacij v Evropi. Vprašalnik je sestavljen iz osrednjega modula, ki je enak v vsakem valu raziskave, temu pa so dodani posebni vsebinski moduli (angl. *rotating modules*), ki pokrivajo specifične tematike. Raziskava je bila prvič izvedena leta 2002, nato pa vsaki dve leti (2004, 2006, 2008, 2010, 2012 in 2014). (European Social Survey 2016)

Zaupanje v institucije je ena od osmih rednih tem osrednjega dela vprašalnika ESS. Anketiranci zaupanje v institucije ocenjujejo na lestvici od 00 (popolno nezaupanje) do 10 (popolno zaupanje), pri tem pa izražajo:

- zaupanje v parlament,
- zaupanje v pravni sistem,
- zaupanje v policijo,
- zaupanje v politike,
- zaupanje v Evropski parlament,
- zaupanje v Združene Narode,
- od leta 2008 naprej zaupanje v politične stranke.

4.3.1 Oblikovanje indeksa zaupanja v institucije

Na podlagi podatkov raziskave generiramo indeks zaupanja v državne institucije. Uporabimo faktorsko analizo, in sicer konkretno analizo glavnih komponent. V faktorski model vključimo spremenljivke, ki so vezane na zaupanje v domače institucije, in spremenljivke, ki se v anketni raziskavi pojavljajo v vseh letih merjenja. To so:

- zaupanje v parlament,
- zaupanje v pravni sistem,

- zaupanje v policijo,
- zaupanje v politike.

Analizo glavnih komponent po štirih spremenljivkah (zaupanje v parlament, pravni sistem, policijo in politike) opravljamo za leta 2002, 2004, 2006, 2008, 2010, 2012 in 2014. Pri primerjavi čez čas izločimo države, ki jim manjka več kot ena vrednost, tj. manjka podatek za dve leti ali več. Rezultate prikažemo na naslednje načine:

- s Kaiser-Meyer-Olkinov testom in Bartlettovim testom sferičnosti,
- s korelacijskimi matrikami,
- s pojasnjenimi variancami,
- z grafi lastnih vrednosti,
- s komunalitetami,
- z matriko faktorskih uteži.

Iz rezultatov lahko sklepamo na eno komponento, kar potrjuje enodimenzionalnost indeksa oz. merila zaupanja v institucije. Testi kažejo, da je smiseln v vseh časovnih točkah.

S Kaiser-Mayer-Olkinovim testom merimo moč celotne povezanosti med spremenljivkami oz. homogenost spremenljivk. Iz rezultatov vidimo, da so vrednosti mere ustreznosti vzorca v vseh letih višje od 0,6 in potrjujejo homogenost spremenljivk ter da so spremenljivke primerne za izvedbo faktorске analize. Korelacijske matrike potrjujejo jakost povezanosti med spremenljivkami, med njimi obstaja močna povezanost. Med seboj so korelirane in jih lahko združimo v homogeno skupino indeksa zaupanja. Determinanta je v vseh letih višja od 0,0001, vrednosti korelacij pa se gibljejo od 0,766 do 0,823. Število komponent določamo tudi s pojasnjeno varianco in pri analizi standardiziranih spremenljivk zajemamo tiste komponente, ki imajo lastno vrednost večjo od ena. Kot vidimo iz rezultatov, skladno s tem za vsa leta obdržimo le prvo komponento. V letu 2002 lahko z njo pojasnimo 65,3 % variabilnosti, v letu 2004 86,7 %, v letu 2006 70,85 %, v letu 2008 71,8 %, v letu 2010 72,6 %, v letu 2012 72,6 % in v letu 2014 70,9 % variabilnosti (Tabela 4.1).

Tabela 4.1: Zaupanje v institucije – rezultati analize glavnih komponent po letih za vse vključene države (upoštevane so komponente z lastno vrednostjo večjo kot 1)

	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014
Matrika faktorskih uteži:							
Zaupanje v parlament	0,863	0,850	0,864	0,872	0,879	0,882	0,871
Zaupanje v pravni sistem	0,826	0,859	0,865	0,872	0,876	0,881	0,869
Zaupanje v policijo	0,752	0,785	0,803	0,813	0,798	0,797	0,778
Zaupanje v politike	0,817	0,819	0,833	0,831	0,853	0,855	0,845
Število komponent	1	1	1	1	1	1	1
Pojasnjena varianca (%)	62,3	86,7	70,9	71,8	72,6	72,6	70,9
Kaiser-Mayer-Olkinov test	0,823	0,766	0,768	0,781	0,768	0,775	0,769
Determinanta korelacijske matrike	0,217	0,171	0,137	0,129	0,109	0,107	0,133
Cronbachov alfa	0,822	0,847	0,862	0,868	0,873	0,875	0,863

Vir: Lastne analiza na podatkih ESS.

Število komponent določamo tudi na osnovi grafične predstavitve lastnih vrednosti. Iz grafikonov vidimo, da se le-ti jasno lomijo, kar potrjuje, da pri generiranju indeksa ohranimo le eno komponento (Priloga A).

S komunalitetami ugotavljamo, kolikšen delež variabilnosti posamezne spremenljivke je pojasnjen z vsemi upoštevanimi komponentami. Za leto 2002 je najbolj pojasnjena spremenljivka zaupanje v parlament (0,696), za leto 2004 zaupanje v politike (0,768), za leto 2006 zaupanje v pravni sistem (0,749), za leta 2008, 2010, 2012 in 2014 pa znova zaupanje v parlament (0,761 za leto 2008, 0,773 za leto 2010, 0,778 za leto 2012 in 0,759 za leto 2014) (Priloga B).

Z matriko faktorskih uteži predstavljamo korelacijske koeficiente med glavno komponento in posamezno spremenljivko, pri čemer gre za to, kako latentna spremenljivka, ki jo predstavlja komponenta, pojasnjuje vsako posamezno empirično spremenljivko. Večja faktorska utež po absolutni vrednosti kaže na večji vpliv spremenljivke na izbrano komponento. Iz rezultatov vidimo, da so vse empirične

spremenljivke (kazalniki) v vseh letih močno povezane s komponento, za katero se skriva latentna spremenljivka zaupanje v institucije.

Za ocenjevanje zanesljivosti merjenja uporabljamo Crombach alfa koeficient, ki ocenjuje notranjo konsistenco merske lestvice. Za potrditev zanesljivosti lestvice mora koeficient presegati določeno vrednost, glede katere pa ni popolnega soglasja in so za nekatere že vrednosti nad 0,6 zadostne, previsoke vrednosti pa so morda lahko celo problematične (Schmitt 1998, Panayides 2013). Temu pogoju ustrezajo vrednosti koeficienta v vseh letih, in sicer v letu 2002 znaša 0,82, v letu 2004 0,85, v letu 2006 0,86, v letu 2008 0,87, v letu 2010 0,87, v letu 2012 0,87 in v letu 2014 0,86.

Iz analize glavnih komponent vidimo, da gre za eno dimenzijo, kar govori o smiselno sti indeksa.

4.3.2 Rezultati indeksa zaupanja v institucije

Indeks zaupanja v institucije pridobivamo za 36 evropskih držav med letoma 2002 in 2014. Vrednosti indeksa se gibljejo med 00 (popolno nezaupanje) in 10 (popolno zaupanje), pri čemer je povprečna vrednost 4,52 s standardnim odklonom 1,13. Najnižjo vrednost 1,78 je indeks dosegel leta 2008 v Ukrajini, najvišjo pa 6,48 leta 2006 na Danskem. Največje odstopanje je zabeležila Grčija, ki je v letu 2002 dosegla vrednost indeksa 5,26, leta 2010 pa 2,88 (Tabela 4.2).

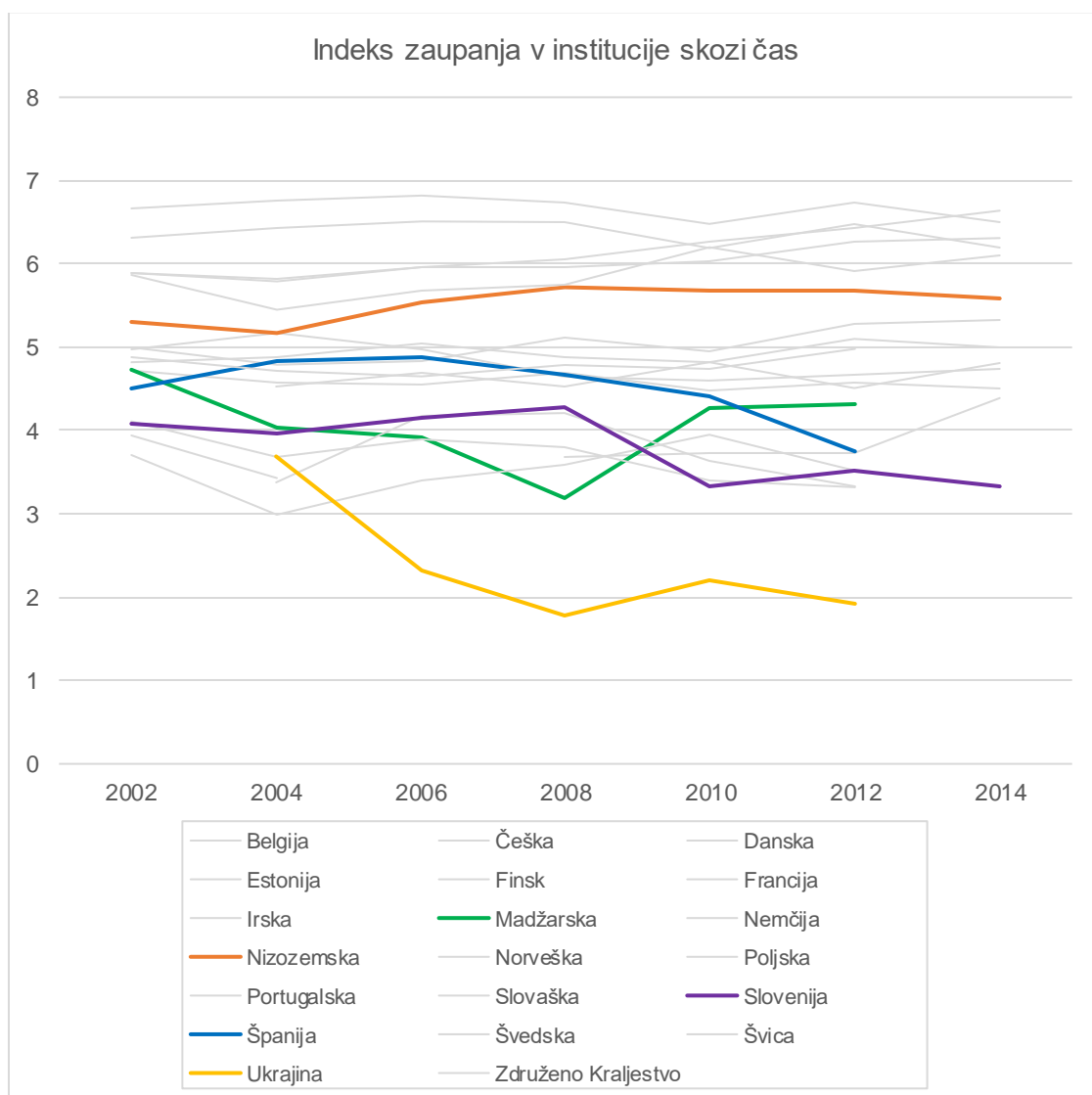
Iz opazovanja gibanja indeksa zaupanja skozi čas izločujemo države, ki jim manjka več kot ena vrednost oz. podatek za več kot eno leto, in tako primerjavo opravljamo na vzorcu 20 držav (Slika 4.1). Iz grafikona gibanja in izpisa podatkov indeksa (Tabela 4.2) je razvidno, da vrednosti indeksa najbolj nihajo na Madžarskem, v Ukrajini, na Nizozemskem in v Španiji. Na Madžarskem je najnižjo vrednost 3,19 dosegel leta 2008, leta 2014 pa narasel na najvišjo vrednost 5,33. V Ukrajini je močno padel, saj je leta 2004 dosegel vrednost 3,69, leta 2008 pa 1,87. Na Nizozemskem je narasel s 5,17 leta 2004 na 6,64 leta 2008, v Španiji pa padel s 4,88 leta 2006 na 3,75 leta 2012. Tudi v Sloveniji je indeks zaupanja padel. Najvišjo vrednost 4,28 je dosegel leta 2008, najnižjo pa 3,3 leta 2014 (Tabela 4.2).

Tabela 4.2: Nihanja v indeksu zaupanja v institucije skozi čas

	Sprememba med prvo in							zadnjo meritvijo
	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	
Madžarska	4,73	4,03	3,91	3,19	4,27	4,31		0,42
Nizozemska	5,3	5,17	5,55	5,72	5,69	5,68	5,59	0,29
Češka	3,93	3,43	.	3,68	3,73	3,72	4,39	0,46
Poljska	3,71	2,99	3,39	3,59	3,95	3,53	3,37	-0,34
Norveška	5,9	5,79	5,95	6,05	6,26	6,44	6,64	0,74
Nemčija	4,99	4,79	4,83	5,11	4,96	5,28	5,33	0,34
Švedska	5,86	5,45	5,67	5,75	6,2	5,92	6,11	0,25
Švica	5,9	5,82	5,95	5,96	6,04	6,26	6,31	0,41
Združeno Kraljestvo	4,88	4,72	4,65	4,79	4,74	4,98	.	0,1
Belgija	4,82	4,89	5,05	4,89	4,82	5,10	5,00	0,18
Francija	4,72	4,57	4,56	4,69	4,48	4,58	4,51	-0,21
Estonija	.	4,53	4,69	4,52	4,82	4,51	4,80	0,27
Danska	6,67	6,76	6,82	6,73	6,48	6,73	6,49	-0,18
Finska	6,32	6,44	6,51	6,49	6,19	6,47	6,20	-0,12
Irska	4,98	5,17	4,98	4,64	4,60	4,67	4,73	-0,25
Portugalska	4,11	3,69	3,9	3,8	3,39	3,32	.	-0,79
Slovaška	.	3,38	4,18	4,21	3,63	3,33	.	-0,05
Slovenija	4,09	3,96	4,16	4,28	3,34	3,51	3,33	-0,76
Španija	4,51	4,83	4,88	4,68	4,42	3,75	.	-0,76
Ukrajina	.	3,69	2,33	1,78	2,21	1,91	.	-1,78

Vir: European Social Survey (2002; 2004; 2006; 2008; 2010; 2012; 2014).

Slika 4.1: Indeks zaupanja v institucije skozi čas

Vir: European Social Survey (2002; 2004; 2006; 2008; 2010; 2012; 2014).

Podatki kažejo, da pri indeksu zaupanja v institucije pri večini držav ni jasnega oz. izrazitega trenda padanja ali naraščanja. Indeks Nizozemske nekoliko jasneje narašča, indeks Španije, Slovenije in Ukrajine pa pada. Indeks Madžarske najprej očitno pade, nato pa se povrne na začetno raven (Slika 4.1).

4.4 POVEZANOST ZAUPANJA V INSTITUCIJE Z RAZLIČNIMI DIMENZIJAMI RAZVITOSTI EVROPSKIH DRŽAV

V nadaljevanju raziskujemo povezanost med zaupanjem v institucije in drugimi indikatorji razvoja na ravni držav, in sicer:

- z indeksom človekovega razvoja HDI,
- z zadovoljstvom z življenjem (ESS),
- z indeksom zaznane korupcije CPI,
- z BDP-jem na prebivalca.

Razvitost držav EU merimo z različnimi kazalniki. Indeks človekovega razvoja HDI je primerjalni kazalnik, ki ga računamo na osnovi pričakovane življenjske dobe, stopnje pismenosti, stopnje izobrazbe in življenjske ravni. Podatki za nekatere države so dosegljivi že od leta 1990, leta 2015 pa je bilo vključenih 188 držav. V izračune gibanja indeksa človekovega razvoja HDI in izračune korelacije med indeksom človekovega razvoja HDI in indeksom zaupanja v institucije vključujemo podatke za leta 2002, 2004, 2006, 2008, 2010, 2012 in 2014 za opazovane države (brez Kosova, za katerega podatki o indeksu HDI niso na voljo). Indeks človekovega razvoja se razvršča na lestvici od 0,0 (najnižja stopnja razvoja) do 1,0 (najvišja stopnja razvoja).

Iz rezultatov vidimo, da indeks človekovega razvoja v opazovanih državah skozi čas dosega povprečno vrednost 0,84 s standardnim odklonom 0,06. Najnižjo vrednost 0,65 je dosegel v Turčiji leta 2002, najvišjo 0,94 pa na Norveškem v letih 2012 in 2014. Slovenija je v opazovanem obdobju v povprečju dosegala nekoliko višjo vrednost indeksa od povprečja (0,86), od tega najnižjo 0,82 leta 2002 in najvišjo 0,88 v zadnjih treh opazovanih letih (Priloga Č).

Zadovoljstvo z življenjem mednarodna anketna raziskava vrednot European Social Survey (ESS) meri v vsakem valu, in sicer anketiranci svoje zadovoljstvo z življenjem ocenjujejo na lestvici od 00 (popolno nezadovoljstvo) do 10 (popolno zadovoljstvo). V povprečju ga ocenjujejo z oceno 6,8 s standardnim odklonom 1,0. V povprečju vseh držav, vključenih v anketno raziskavo, so bili prebivalci po lastnih ocenah z življenjem

najbolj zadovoljni leta 2014, najmanj pa leta 2008. Najnižjo stopnjo zadovoljstva so dosegli prebivalci Ukrajine leta 2008 s povprečno oceno zadovoljstva 4,03, najvišjo pa prebivalci Danske leta 2012 s povprečno oceno 8,57. Največje nihanje v povprečni oceni je dosegla Poljska, kjer je najnižja znašala 5,84 leta 2002, najvišja pa 7,10 leta 2012. Slovenija je v povprečju dosegla oceno 6,8, od tega najnižjo 6,57 leta 2002 in 2014 ter najvišjo 6,98 leta 2012 (Priloga E).

Stopnjo zaznane korupcije meri indeks zaznane korupcije CPI. Indeks je bil vzpostavljen leta 1995 in od takrat metodološko prilagojen in izčiščen, tako da danes omogoča primerjavo ocen skozi čas. Generiran je osnovi raziskave. Ocene koruptivnosti javnega sektorja s strani različnih priznanih institucij in stopnjo zaznane korupcije predstavlja na lestvici od 0 (najbolj koruptivno) do 100 (najmanj koruptivno). Za namene naše raziskave za opazovane države združujemo rezultate ocen zaznane korupcije v letih 2002, 2004, 2006, 2008, 2010, 2012 in 2014 (Priloga D).

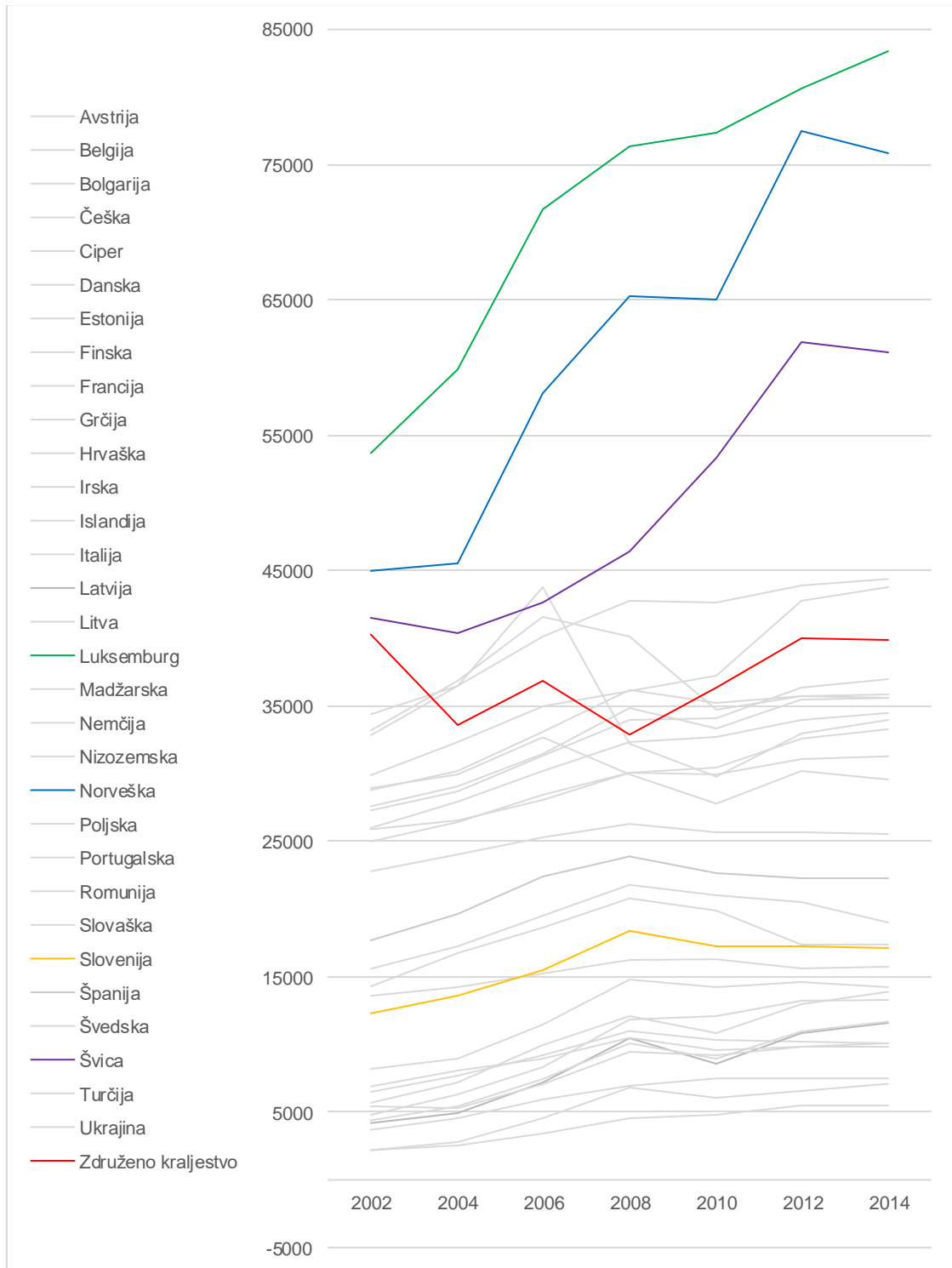
Iz podatkov vidimo, da znaša povprečna vrednost vseh ocen zaznane korupcije po opazovanih državah med letoma 2002 in 2014 61 s standardnim odklonom 21,42. Najvišjo stopnjo zaznane korupcije z oceno 15 je zabeležila Albanija leta 2008, najnižjo stopnjo z oceno 97 pa Finska v letih 2002 in 2004. Slovenija se po oceni zaznane korupcije v povprečju nahaja na 18. mestu od 36. Najnižjo stopnjo korupcije skozi čas zaznavajo na Švedskem s povprečno oceno 91, najvišjo pa v Ukrajini s povprečno oceno 25 (Priloga D).

Stopnjo ekonomske razvitosti držav merimo s podatki o BDP-ju na prebivalca (v tekočih cenah), ki jih v okviru nacionalnih računov vodi Eurostat. BDP je najpogosteje uporabljeno merilo splošnega obsega gospodarstva, izvedeni kazalniki pa so v rabi za primerjavo življenjskih standardov ali za spremljanje procesa konvergence po Evropi in širše. BDP je tudi del indeksa HDI (Priloga F).

Iz podatkov vidimo, da je povprečna vrednost BDP-ja na prebivalca v vseh opazovanih državah med letoma 2002 in 2014 24.810 EUR s standardnih odklonom 16.914 EUR. Najnižji BDP na prebivalca je dosegla Romunija leta 2002 z 2.200 EUR BDP-ja na prebivalca, najvišjega pa Luksemburg leta 2014 s 83.400 EUR BDP-ja na prebivalca (Priloga F).

Največji porast BDP-ja beležijo Luksemburg, Norveška in Švica, padec pa beleži zgolj Združeno kraljestvo, ki je leta 2002 dosegal 40.300 EUR, leta 2014 pa 39.900 EUR. Vrednost BDP-ja na prebivalca se je v Luksemburgu dvignila s 53.700 na 83.400 EUR, na Norveškem s 45.000 na 75.900 EUR in v Švici z 41.500 na 61.100 EUR. Slovenija ostaja po vrednosti BDP-ja na prebivalca pod povprečjem. Leta 2002 je dosegla 12.300 EUR, leta 2014 pa 17.100 EUR (Slika 4.2).

Slika 4.2: BDP na prebivalca po državah skozi čas

Vir: Eurostat (2016).

4.4.1 Indeks človekovega razvoja HDI, stopnja zaznane korupcije, stopnja ekonomske razvitosti držav in indeks zaupanja v institucije

Korelacijo med indeksom zaupanja v institucije in indeksom človekovega razvoja HDI opravljamo s primerjavo vrednosti obeh indeksov na ravni držav v opazovanih letih s Pearsonovim koeficientom korelacije. Izračun korelacije indeksa zaupanja v institucije in indeksa HDI po državah pri tem kaže na močno povezanost, saj koeficient korelacije znaša 0,70. Korelacija je razvidna tudi iz grafikona na Sliki 4, kjer z naraščanjem indeksa zaupanja v institucije narašča tudi indeks človekovega razvoja HDI.

Korelacijo med zadovoljstvom z življenjem in indeksom zaupanja v institucije preverjamo tako, da iz vrednosti zadovoljstva z življenjem na ravni posameznika in vrednosti zaupanja v institucije na ravni posameznika pridobivamo vrednosti obeh spremenljivk na ravni države. Preverjamo jo s Pearsonovim koeficientom korelacije. Rezultati kažejo na močno povezanost, saj koeficient korelacije znaša 0,854 ($P=0,000$) (Tabela 4.3).

Pearsonov koeficient korelacije med indeksom korupcije in indeksom zaupanja znaša 0,78 in kaže na močno negativno povezanost ($P=0,000$) (Tabela 4.3). Korelacija indeksa zaupanja v institucije in indeksa korupcije CPI je razvidna tudi iz korelacijskega grafikona na Sliki 4.4, pri čemer moramo biti pozorni na to, da sta ocenjevalni lestvici kazalnikov nasprotni in da linearna povezanost kaže na obratno sorazmerje. Višja vrednost indeksa CPI pomeni manj korupcije (višjo integriteto sistema), ugotovljena pozitivna korelacija pa pomeni negativno povezanost med zaupanjem in stopnjo korupcije. Višja korupcija pomeni manj, nižja korupcija pa več zaupanja.

Korelacijo med BDP-jem in zaupanjem v institucije preverjamo s Pearsonovim koeficientom korelacije po državah in letih. Rezultati kažejo na visoko povezanost BDP-ja in zaupanja v institucije, saj koeficient korelacije znaša 0,70 ($P=0,000$) (Tabela 4.3).

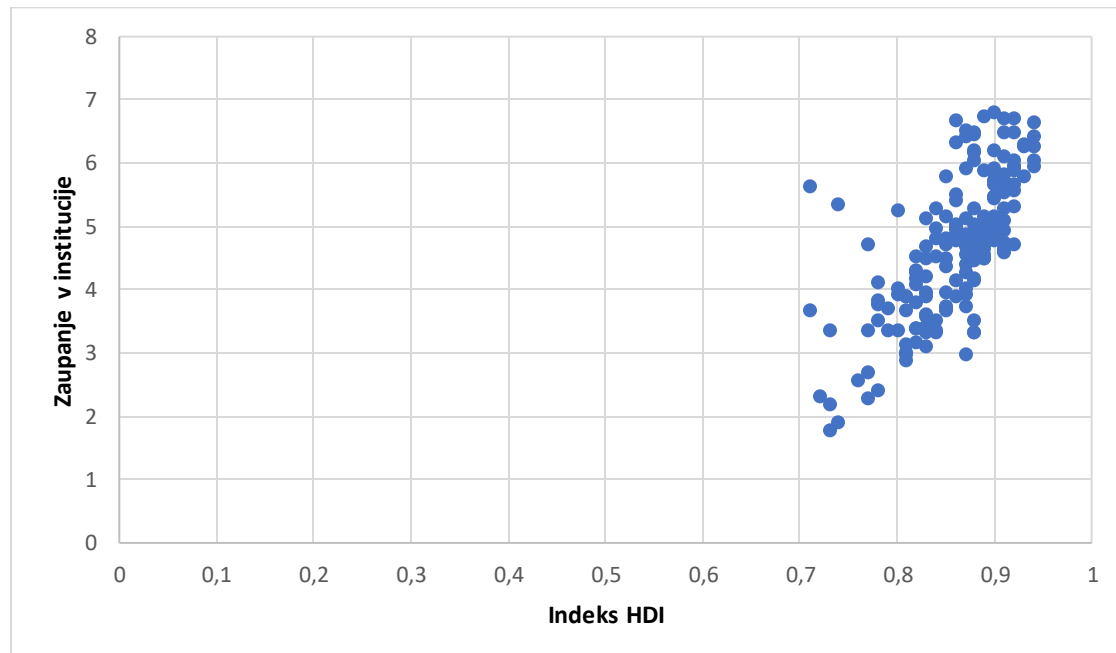
Tabela 4.3: Korelacija indeksa zaupanja v institucije in indeksa človekovega razvoja HDI, zadovoljstva z življenjem in indeksa korupcije CPI

	Pearsonov koeficient korelacije:	Signifikanca	N
Indeks zaupanja v institucije			
Indeks človekovega razvoja HDI	,698**	0,000	169
Zadovoljstvo z življenjem	,854**	0,000	167
Indeks korupcije	,776**	0,000	170
BDP na prebivalca	,697**	0,000	160

** 0,00 – ni povezanosti; 0,01–0,19 – neznatna povezanost; 0,20–0,39 – nizka/šibka povezanost; 0,40–0,69 – srednja/zmerna povezanost; 0,70–0,89 – visoka/močna povezanost; 0,90–0,99 – zelo visoka/zelo močna povezanost; 1,00 – popolna (funkcijska) povezanost

Na razsevnem diagramu korelacije vidimo snop naraščanja zaupanja v institucije in indeksa človekovega razvoja HDI. Iz snopa odstopajo zlasti točke relativno nizkega indeksa človekovega razvoja in visokega zaupanja v institucije. Najbolj odstopa Turčija leta 2004 z indeksom HDI 0,71 in zaupanjem v institucije 5,63 ter leta 2008 z indeksom HDI 0,74 in zaupanjem v institucije 5,37 (Slika 4.3).

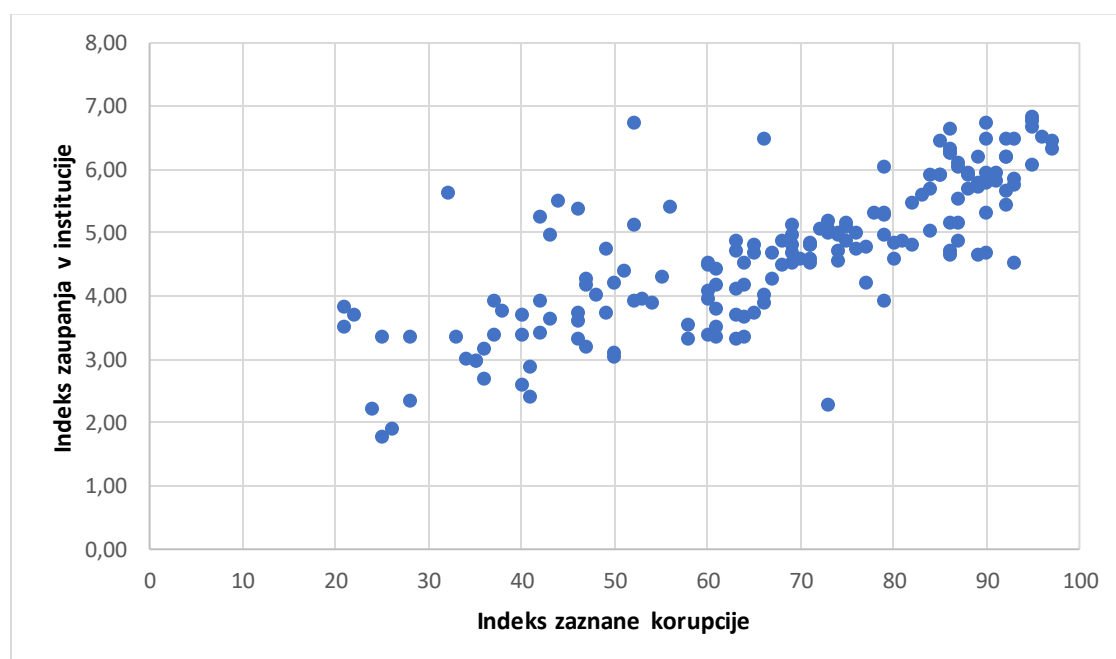
Slika 2.3: Korelacija indeksa zaupanja v institucije in indeksa človekovega razvoja HDI

Vir: European Social Survey (2002; 2004; 2006; 2008; 2010; 2012; 2014);
United Nations Development Programme (2002; 2004; 2006; 2008; 2010; 2012;
2014).

Razsevni diagram korelacije indeksa zaupanja v institucije in indeksa zaznane korupcije CPI kaže na manjšo zgoščenost snopa, od katerega odstopajo tako točke nizkega zaupanja v institucije in visokega indeksa zaznane korupcije CPI kot točke visokega zaupanja v institucije in nizkega indeksa zaznane korupcije CPI. Med točkami z nizkimi vrednostmi zaupanja v institucije in visokimi vrednostmi indeksa zaznane korupcije CPI najbolj odstopa Bolgarija leta 2008 z indeksom zaznane korupcije 73 in indeksom zaupanja v institucije 2,28. Med točkami z visokimi vrednostmi zaupanja v institucije in nizkimi vrednostmi indeksa zaznane korupcije CPI najbolj izstopata Turčija leta 2004 indeksom zaznane korupcije 32 in indeksom zaupanja v institucije 5,63 ter Danska leta 2008 z indeksom zaznane korupcije 52 in indeksom zaupanja v institucije 6,73 (Slika 4.4).

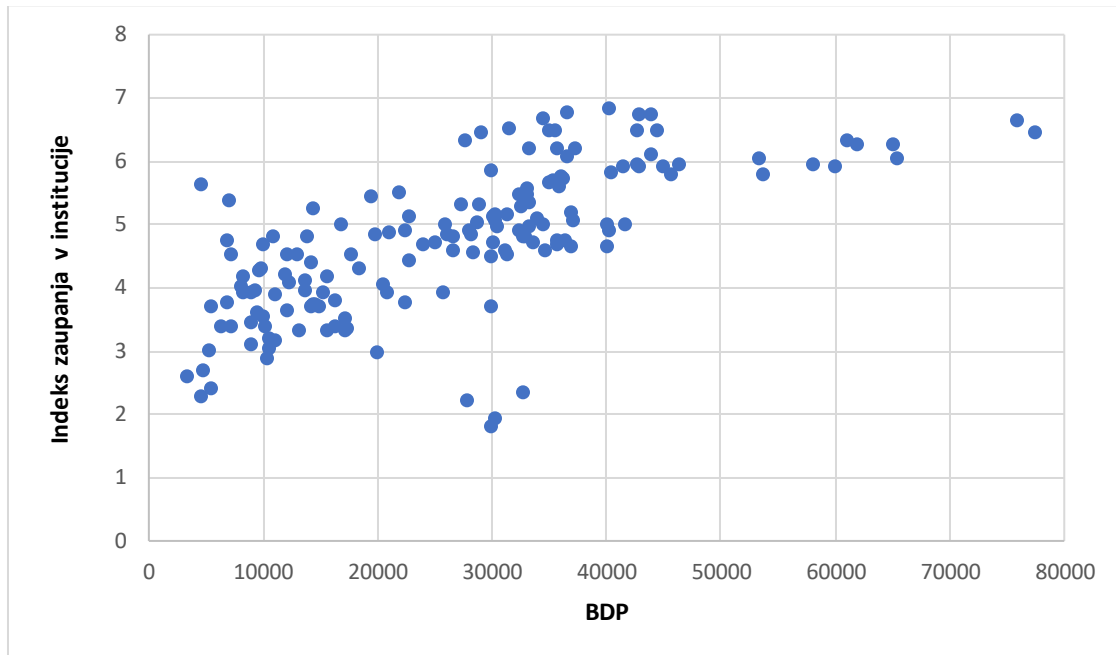
Slika 4.4: Korelacija indeksa zaupanja v institucije in indeksa zaznane korupcije CPI

Vir: Transparency international (2015, 2013; 2011; 2009; 2007; 2005; 2003);
European Social Survey (2002; 2004; 2006; 2008; 2010; 2012; 2014).

Štiri očitno nižje točke zaupanja na diagramu označujejo Ukrajino v različnih letih (2008, 2012, 2010, 2006), katere BDP na prebivalca v povprečju teh let znaša 30.150 EUR. Ukrajina dosega vse tri najnižje indekse zaupanja (v letih 2008, 2012, 2010), na četrto mesto pa se uvršča Bolgarija, katere BDP na prebivalca je bistveno nižji, in sicer v letu 2008 znaša 4.600 EUR (Slika 4.5).

Slika 4.5: Korelacija indeksa zaupanja v institucije in BDP-ja na prebivalca

Vir: Eurostat, 2016; European Social Survey (2002; 2004; 2006; 2008; 2010; 2012; 2014).

V nadaljevanju opravljamo regresijsko analizo, s katero preverjamo, kako dobri prediktorji zaupanja v institucije so drugi kazalniki (indeksi), s katerimi merimo razvitost. Upoštevati moramo, da indeks človekovega razvoja HDI in BDP ne smeta biti v istem modelu, saj HDI že vključuje BDP. Prav tako smo iz istega modela morali izključiti HDI in zadovoljstvo z življenjem, ker je analiza pokazala, da se zaradi visoke medsebojne korelacije pojavi problem kolinearnosti. V prvi model smo tako vključili indeks zaznane korupcije CPI in HDI v drugem pa HDI nadomeščamo z BDP-jem in dodamo še zadovoljstvo z življenjem. Zaradi zgoraj omenjene multikolinearnosti oblikujemo še tretji model, ki vsebuje zadovoljstvo z življenjem in CPI. (Tabela 4.4).

Tabela 4.4: Korelacijski modeli

	Model 1 (HDI)		Model 2 (BDP)	
	B	Beta	B	Beta
Konstanta	-1,434		-0,890	
Zadovoljstvo z življenjem	-	-	0,650	0,596**
CPI	0,34	0,613**	0,014	0,237*
HDI	4,483	0,203*	-	-
BDP	-	-	1,112E-5	0,149*
N	167		161	
F	131,639*		179,494*	
R-kvadrat	0,615		0,768	

** $p < 0.01$; * $p < 0.05$

	Model 3 (zadovoljstvo)	
	B	Beta
Konstanta	-1,291	
Zadovoljstvo z življenjem	0,722	0,637**
CPI	0,016	0,279*
HDI	-	-
BDP	-	-
N	167	
F	259,738*	
R-kvadrat	0,760	

Iz vrednosti koeficienta beta razberemo, kolikšen relativni vpliv imajo v modelu neodvisne spremenljivke (v primerjavi z drugimi spremenljivkami v modelu) na odvisne, tj. na zaupanje v institucije. Primerjava med modeli kaže, da je pojasnenost višja v primeru, ko imamo vključeno subjektivno mero (zadovoljstvo), kot pa v primeru, ko imamo vključeno objektivno mero (HDI). Izkaže se tudi, da je zadovoljstvo v obeh modelih, kjer je vključeno, najmočnejši prediktor oz. močnejši od ostalih (0,596 in 0,637 pri stopnji značilnosti nižji od 0,05). Največji vpliv ima poleg zadovoljstva z življenjem indeks zaznane korupcije CPI. Manj korupcije v državi in

zadovoljstvo torej bistveno vplivata na zaupanje v institucije. Statistično značilne so tudi vrednosti ostalih neodvisnih spremenljivk, tj. indeksa človekovega razvoja HDI in BDP-ja na prebivalca. Mera pojasnjene variabilnosti (popravljen R-kvadrat) ima v vseh modelih podobno vrednost, in sicer 0,615, 0,768 in 0,760. To pomeni, da se podatki relativno dobro prilegajo linearni regresijski premici in da modeli pojasnijo med 62 % in 77 % variabilnosti.

5 INTERPRETACIJA

Z analizami podatkov indeksa zaupanja v institucije, indeksa človekovega razvoja HDI, indeksa zaznane korupcije, zadovoljstva z življenjem in BDP-ja na prebivalca ugotavljamo povezanost indikatorjev družbenega razvoja. Zaupanje v institucije s tem predstavljamo kot enega od razsežnosti in hkrati kazalnikov družbenega razvoja.

Z opazovanjem gibanja zaupanja v institucije med letoma 2002 in 2014 v različnih državah ugotavljamo, da se indeks zaupanja v institucije giblje v različne smeri; v nekaterih državah pada, v drugih raste, večinoma pa odstopanja niso velika. V povprečju lahko v evropskih državah ugotavljamo manjši padec indeksa zaupanja v institucije od leta 2002 do leta 2010, nato pa znova dviganje do leta 2014. Zanimivo pri tem je, da se padec indeksa zaupanja začne že mnogo let pred globalno gospodarsko krizo leta 2008. Da so kazalniki zaupanja nenadno in obsežno znižanje gospodarske aktivnosti novembra 2008 nakazali že pred nastopom ekonomske krize, ugotavljata tudi Žakelj in Jemec (2011), naši rezultati pa te ugotovitve potrjujejo. Se pa povezava jasno vidi le pri nekaterih državah. Zaupanje ni samo problem ekonomske (ne)uspešnosti, ampak nanj vplivajo tudi drugi dejavniki (npr. delovanje političnega sistema).

Največji padec zaupanja v institucije smo v opazovanem obdobju izmerili v Ukrajini, vendar pa istega nihanja nismo zabeležili pri gibanju indeksa človekovega razvoja HDI in gibanju zadovoljstva z življenjem, ki v Ukrajini rasteta, ter stopnji zaznane korupcije in BDP-ju na prebivalca, ki nihata. Verjetno je konstantni padec zaupanja tudi posledica dejstva, da ni videti rešitve države z dna lestvice razvitosti v Evropi. Po vseh kazalnikih se Ukrajina razvršča na najnižje stopnje družbenega razvoja. Ob tem ne smemo pozabiti na problem konflikta z Rusijo ter morda na dejstvo, da je v sami Ukrajini mogoče opaziti politično razcepljenost, in sicer na eni strani proevropsko, na drugi pa prorусko usmeritev. Nobena od držav ne kaže izrazitega naraščanja zaupanja v institucije, skozi celotno opazovano obdobje pa najvišje ravni zaupanja dosega Danska s povprečno vrednostjo indeksa 6,67. Danska se med najbolj razvite države uvršča tudi po ostalih indikatorjih. Indeks zaupanja v institucije je v Sloveniji podpovprečen, hkrati pa v opazovanem obdobju beležimo tudi njegov padec.

Na podlagi rezultatov lahko potrdimo hipotezo, da se stopnja zaupanja v institucije v evropskih državah skozi čas spreminja, pri čemer je bistvena sprememba vidna v povprečnem padcu zaupanja po letu 2002, ki ga lahko interpretiramo kot napoved ekonomske krize leta 2008. Poleg nihanj z diahronega vidika se veliko večja odstopanja kažejo pri primerjavi med posameznimi državami v sinhronem prerezu. Medtem ko največje nihanje beleži Grčija z velikim padcem zaupanja za 2,29 med letoma 2002 in 2010, znaša odstopanje na ravni držav 5,04 vrednosti indeksa (Ukrajina in Danska).

Razlike med državami so v primerjavi z razlikami po letih večje tudi pri primerjavi ostalih indikatorjev, gibanje le-teh skozi čas pa prav tako beleži manjša odstopanja. Indeks človekovega razvoja v evropskih državah v povprečju rahlo raste, medtem ko zadovoljstvo z življenjem rahlo pada od leta 2002 do 2008, nato pa spet raste. Indeks zaznane korupcije se na ravni evropskih držav kot celote skoraj ne spreminja, medtem ko BDP na prebivalca kontinuirano raste. To je posledica načina merjenja, saj gre za standardizacijo na lestvici od 0 do 100. Vsi indikatorji pri tem izkazujejo določeno stopnjo korelacije z indeksom zaupanja v institucije.

Rezultati kažejo, da je zaupanje v institucije v močno pozitivni korelaciji z indeksom človekovega razvoja HDI, s čimer potrjujemo tretjo hipotezo. Najnižje vrednosti indeksa človekovega razvoja HDI pri tem dosega Turčija¹, ki se po indeksu zaupanja v institucije sicer uvršča nad povprečje – na deveto mesto (od 35 držav), najvišje vrednosti indeksa človekovega razvoja HDI pa dosega Norveška, ki se po indeksu zaupanja v institucije uvršča na tretje mesto.

Rezultati potrjujejo tudi pozitivno korelacijo zaupanja v institucije in zadovoljstva z življenjem, s čimer potrjujemo četrto hipotezo. Vrednosti na ravni države smo pri tem pridobili iz vrednosti na ravni posameznikov. Najvišje stopnje zadovoljstva z življenjem izražajo prebivalci Danske, ki se tudi po indeksu zaupanja uvrščajo na prvo mesto, med prvimi petimi državami pa so še Islandija, Švica, Finska in Norveška, ki se tudi po indeksu zaupanja uvrščajo med prvih sedem držav. Najnižjo stopnjo zadovoljstva z življenjem izražajo prebivalci Ukrajine in Bolgarije in isti državi se tudi po indeksu zaupanja v institucije uvrščata na predzadnji mesti.

¹ Podatki za indeks zaupanja v institucije so za Turčijo dosegljivi le za leti 2004 in 2008.

Na osnovi analiz lahko potrdimo tudi peto hipotezo, da je zaupanje v institucije v negativni korelaciji s stopnjo zaznane korupcije. Na najnižjo stopnjo zaznane korupcije kaže indeks CPI na Švedskem, Finskem, v Švici, na Danskem in na Nizozemskem. Znova gre za države, ki izkazujejo najvišje stopnje zaupanja v institucije. Na drugi strani indeks CPI na najvišjo stopnjo zaznane korupcije kaže v Ukrajini, ki se tudi po zaupanju v institucije uvršča na zadnje mesto.

Rezultati kažejo, da je zaupanje v institucije v močno pozitivni korelaciji s stopnjo ekonomske razvitosti, s čimer potrjujemo šesto hipotezo. Čeprav ekonomske raziskave kažejo, da se na določeni ravni dohodkov rast družbene blaginje ustavi (Murn 2013), ekonomski vidik razvoja očitno vpliva na samo zaupanje v institucije. Države z višjim BDP-jem na prebivalca, kot so Luksemburg, Norveška, Švica in Danska, se tudi na lestvici indeksa zaupanja v institucije uvrščajo med prvih pet držav. Ukrajina, ki se na lestvicah vseh ostalih opazovanih indikatorjev uvršča na zadnja mesta, se po BDP-ju na prebivalca uvršča na 13. mesto (od 32) ter s povprečjem BDP-ja na prebivalca v opazovanem obdobju nad povprečje vseh zajetih držav. Med zadnje tri po BDP-ju se uvrščajo Bolgarija, Romunija in Turčija, od katerih se le Bolgarija uvršča tudi na predzadnje mesto po indeksu zaupanja v institucije, medtem ko se Turčija uvršča na že omenjeno visoko deveto, Romunija pa na 25. mesto (od 35). Visok ali nizek BDP seveda skriva še kaj več kot le ekonomijo. Z njim so povezani nekateri drugi ekonomski vidiki, kot sta npr. stopnja brezposelnosti in kakovost življenja.

Na podlagi pregleda teoretskih opredelitev razvoja in rezultatov statističnih analiz lahko potrdimo osnovno hipotezo, da je zaupanje v institucije ena od dimenzij družbene razvitosti. Čeprav ne moremo ugotavljati smeri vpliva ter primerjati jakosti korelacij med posameznimi indikatorji, korelacije med vsemi komponentami kažejo na veliko kompleksnost mehanizma družbenega razvoja. Kompleksnost korelacij kaže, zakaj s posegi na zgolj eni od dimenzij družbenega razvoja izjemno težko vplivamo tako na posamezno dimenzijo kot na družbeni razvoj kot celoto. Prizadevanje za družbeni razvoj zahteva celostni pristop, pri tem pa lahko kot dejavnik, povezan z vsemi opazovanimi indikatorji družbenega razvoja, izpostavimo zaupanje v institucije. Regresijska analiza namreč kaže, da subjektivna mera zadovoljstva z življenjem bolje pojasnjuje zaupanje v institucije kot objektivna mera HDI. Kaže tudi, da je zadovoljstvo z življenjem najmočnejši prediktor zaupanja v institucije, največji vpliv nanj pa ima

poleg zadovoljstva z življenjem še indeks zaznane korupcije CPI. Manj korupcije v državi in zadovoljstvo z življenjem torej bistveno vplivata na zaupanje v institucije. Statistično značilen je tudi vpliv ostalih dejavnikov, tj. indeksa človekovega razvoja HDI in BDP-ja na prebivalca.

6 SKLEP

V diplomskem delu kot enega od pomembnih dejavnikov in indikatorjev družbenega razvoja obravnavamo zaupanje v institucije. Potreba po merjenju družbenega razvoja se je pojavila že v prvi polovici 20. stoletja, merjenje pa je sprva temeljilo na ekonomskih kazalnikih. V 60. letih smo začeli postopoma uvajati širše definicije družbenega razvoja in razvijati nove kazalnike, vendar smo danes še vedno zelo oddaljeni od enotnega koncepta in modela kazalnikov družbenega razvoja. V diplomskem delu na osnovi podatkov mednarodne raziskave vrednot European Values Surveys v namen merjenja zaupanja v institucije generiramo indeks ter rezultate indeksa zaupanja v institucije primerjamo med različnimi državami v opazovanem obdobju med letoma 2002 in 2014.

Z raziskavo ugotavljamo, da se zaupanje v institucije bistveno razlikuje od države do države in da je odstopanje znotraj iste države skozi opazovano časovno obdobje manjše. Hkrati ugotavljamo povezanost zaupanja v institucije z nekaterimi drugimi komponentami družbenega razvoja, in sicer je zaupanje v institucije v korelaciji z indeksom človekovega razvoja HDI, z zadovoljstvom z življenjem, s stopnjo zaznane korupcije in stopnjo ekonomske razvitosti. Zaupanje v institucije tako potrjujemo kot enega temeljnih dimenzij družbene razvitosti, hkrati pa tudi kot pomemben indikator družbenih sprememb. Povprečna stopnja zaupanja v institucije v opazovanih državah je namreč opazno padla nekaj let pred nastopom ekonomske krize leta 2008.

Medsebojna povezanost različnih komponent družbenega razvoja nas opozarja na kompleksnost pojava in na vprašljivost ukrepov, s katerimi skušamo posegati na posamezna področja družbenega razvoja. Zaradi tesne povezanosti različnih dejavnikov so namreč rezultati enostranskih ukrepov precej omejeni, kajti na vsako področje družbenega razvoja vpliva široka mreža faktorjev in z regulacijo zgolj enega ne moremo povzročiti velikega učinka. Koncepta družbenega razvoja, ki bi razkril jasen vzročno-posledični model in omogočil ozko usmerjene intervencije, najbrž še dolgo ali pa sploh nikoli ne bomo razvili. Pojav moramo zato obravnavati čim bolj celostno ter v skladu s tem oblikovati tudi ukrepe in spodbude na področju družbenega razvoja. Bi

bili pa jasni vzročno-posledični modeli potrebni tudi zato, ker gre pri dimenzijah razvitosti tako za vplive v obe smeri kot tudi za časovne zamike.

7 LITERATURA

1. Bačljija Brajnik, Irena in Lars Johannsen. 2007. Komu zaupamo? *Teorija in praksa* 44 (1–2): 103–121.
2. Bauer, Raymond Augustine. 1966. *Social Indicators*. Massachusetts: Institute of Technology Press.
3. Bavec, Cene in Marjetica Primožič. 2009. Personal values and trust of Europeans in national and EU institutions. *Uprava* 7 (2): 7–44.
4. Center za raziskovanje javnega mnenja. 2013. *Polibarometer 1/2013*. Dostopno prek: <http://www.adp.fdv.uni-lj.si/opisi/pbsil301/povezana-gradiva/> (1. marec 2017).
5. Delhey, Jan in Kenneth Newton. 2005. Predicting cross-national levels of social trust: global pattern or Nordic exceptionalism? *European Sociological Review* 21 (4): 311–327.
6. Dempsey, Nicola, Glen Bramley, Sinead Power in Caroline Brown. 2011. The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustainable development* 19 (5): 289–300.
7. European Social Survey. 2002. *ESS Round 1 (2002)*. Dostopno prek: <http://www.europeansocialsurvey.org/data/download.html?r=1> (1. december 2015).
8. - - - 2004. *ESS Round 2 (2004)*. Dostopno prek: <http://www.europeansocialsurvey.org/data/download.html?r=2> (1. december 2015).
9. - - - 2006. *ESS Round 3 (2006)*. Dostopno prek: <http://www.europeansocialsurvey.org/data/download.html?r=3> (1. december 2015).
10. - - - 2008. *ESS Round 4 (2008)*. Dostopno prek: <http://www.europeansocialsurvey.org/data/download.html?r=4> (1. december 2015).
11. - - - 2010. *ESS Round 5 (2010)*. Dostopno prek: <http://www.europeansocialsurvey.org/data/download.html?r=5> (1. december 2015).
12. - - - 2012. *ESS Round 6 (2012)*. Dostopno prek: <http://www.europeansocialsurvey.org/data/download.html?r=6> (1. december 2015).
13. - - - 2014. *ESS Round 7 (2014)*. Dostopno prek: <http://www.europeansocialsurvey.org/data/download.html?r=7> (1. december 2015).
14. - - - 2016. About ESS Dostopno prek: <http://www.europeansocialsurvey.org/about/> (15. januar 2016).

15. Fukuyama, Francis. 1995. Social capital and the global economy: A redrawn map of the world. *Foreign affairs* 74 (5): 89–103.
16. - - - 1996. *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. New York: Free press.
17. Golobič, Mojca, Alenka Cof in Sabina Mujkić. 2011. Načrtovanje trajnostnega razvoja v državah v tranziciji. *Geodetski vestnik* 55 (1): 87–102.
18. Grootaert, Christiaan. 2001. Social capital: The missing link? V *Social Capital and Participation in Everyday Life*, ur. Paul Dekker in Eric M. Uslaner, 9–29. London: Routledge.
19. Iglič, Hajdeja. 2004. Dejavniki nizke stopnje zaupanja v Sloveniji. *Družboslovne razprave* 20 (46–47): 149–175.
20. Iglič, Hajdeja. 2014. Dejavniki oblikovanja kolektivne identitete. *Teorija in praksa* 51 (2–3): 374–390, 511.
21. Keyes, Corey L. M. 2006. Subjective well-being in mental health and human development research worldwide: An introduction. *Social indicators research* 77 (1): 1–10.
22. Kirn, Andrej. 2000. Trajnostni razvoj in rizična družba. *Teorija in praksa* 37 (5): 797–806.
23. Kmet Zupančič, Rotija, ur. 2015. *Poročilo o razvoju 2015*. Ljubljana: UMAR.
24. Knack, Stephen in Philip Keefer. 1997. Does social capital have an economic payoff? A cross-country investigation. *The Quarterly journal of economics* 112 (4): 1251–1288.
25. Kutan, Ali M., Thomas J. Douglas in William Q. Judge. 2009. Does Corruption Hurt Economic Development?: Evidence from Middle Eastern, North African and Latin American Countries. V *Economic Performance in the Middle East and North Africa: Institutions, Corruption and Reform*, ur. Serdan Sajan, 25–37. London, New York: Routledge.
26. Lin, Nan. 2002. *Social capital: A theory of social structure and action*. London: Cambridge university press.
27. Listhaug, Ola in Matti Wiberg. 1995. Confidence in political and private institutions. *Citizens and the State* 1: 298–322.

28. Meuleman, Louis. 2008. *Public management and the metagovernance of hierarchies, networks and markets: the feasibility of designing and managing governance style combinations*. New York: Physica-Verlag Heidelberg.
29. Mitchell, Gordon. 2006. Problems and fundamentals of sustainable development indicators. *Sustainable Development* 4 (1): 1–11.
30. Murn, Ana. 2010. Merjenje ekonomske blaginje prebivalstva. V *Merjenje blaginje in napredka družbe, 20. statistični dnevi, Radenci, november 2010*, ur. Mojca Noč Razinger, Boris Panič in Ivanka Zobec, 24–25. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
31. Murn, Ana. 2013. Blaginja prebivalstva in njena trajnost. *IB revija* 47 (2): 5–16.
32. Neller, Katja. 2008. Explaining social trust: what makes people trust their fellow citizens. Social capital in Europe: similarity of countries and diversity of people. V *Social capital in Europe: similarity of countries and diversity of people: multi-level analyses of the European social survey 2002*, ur. Heiner Meulemann, 103–133. Boston: Brill.
33. Noll, Heinz-Herbert. 2004. Social indicators and Quality of Life research: Background, achievements and current trends. V *Advances in Sociological Knowledge*, ur. Nikolai Genov, 151–181. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
34. Novak, Mojca. 1996. Konceptualna vprašanja proučevanja kakovosti življenja. V *Kakovost življenja v Sloveniji, 7–24*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
35. Onyx, Jenny in Paul Bullen. 2005. *Social Capital: Family Support Services and Neighbourhood and Community Centres in NSW*.
36. Onyx, Jenny, Craig Wood, Paul Bullen in Lynelle Osburn. 2005. Social capital: A rural youth perspective. *Youth Studies Australia* 24 (4): 21.
37. Osberg, Lars in Andrew Sharpe. 2011. *Moving from a GDP-based to a Well-being Based Metric of Economic Performance and Social Progress: Results from the Index of Economic Well-being for OECD Countries, 1980-2009*. Ottawa: Centre for the Study of Living Standards.
38. Özcan, Burcu in Christian Bjørnskov. 2011. Social trust and human development. *The Journal of Socio-Economics* 40 (6): 753–762.
39. Palazzi, Paolo in Alessia Lauri. 2013. The human development index: Suggested corrections. *PSL Quarterly Review* 51 (205).

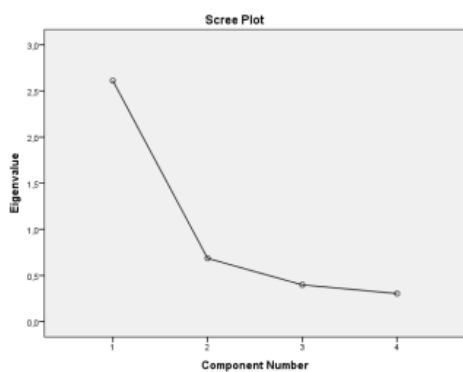
40. Panayides, Panayiotis. 2013. Coefficient alpha: interpret with caution. *Europe's Journal of Psychology* 9 (4): 687–696.
41. Pavot, William in Ed Diener. 2008. The satisfaction with life scale and the emerging construct of life satisfaction. *The Journal of Positive Psychology* 3 (2): 137–152.
42. Plut, Dušan. 2015. Ekosistemsko zgrešeni odzivi na krizo in izčrpavanje planeta. *Delo*, 57 (11. julij).
43. Podobnik, Boris, Jia Shao, Djuro Njavro, Plamen Ch. Ivanov in H. Eugene Stanley. 2008. Influence of corruption on economic growth rate and foreign investment. *The European Physical Journal B* 63 (4): 547–550.
44. Požarnik, Hubert. 2006. Vzgoja za trajnostni razvoj. *Okoljska vzgoja v šoli* 8 (1): 5–7.
45. Radej, Bojan. 2009. Drugotni razvoj. V *Preživeti razvoj*, Serge Latouche, 95–114. Maribor: Darima.
46. Ranis, Gustav, Frances Stewart in Alejandro Ramirez. 2000. Economic growth and human development. *World development* 28 (2): 197–219.
47. Rus, Andrej. 2008. Zaupanje in ekonomska uspešnost. *Teorija in praksa* 45 (1–2): 72–92.
48. Schmitt, Neal. 1996. Uses and abuses of coefficient alpha. *Psychological assessment* 8 (4): 350.
49. Searcy, Cory, Stanislav Karapetrovic in Daryl McCartney. 2005. Designing sustainable development indicators: analysis for a case utility. *Measuring Business Excellence* 9 (2): 33–41.
50. Seers, Dudley. 1969. *The meaning of development*. New Delhi: Routledge.
51. Stiglitz, Joseph E. 2002. Towards a new paradigm for development: strategies, policies and processes. *Applied Econometrics and International Development* 2 (1), 116–122.
52. Sumner, Andy. 2004. *Economic Well-being and Non-economic Well-being. A Review of the Meaning and Measurement of Poverty*. Dostopno prek: http://www.wider.unu.edu/publications/working-papers/research-papers/2004/en_GB/rp2004-030/_files/78091742604493957/default/rp2004-030.pdf (3. avgust 2015).
53. Tansley, Carole in Sue Newell. 2007. Project social capital, leadership and trust: A study of human resource information systems development. *Journal of Managerial Psychology* 22 (4): 350–368.

54. The World Bank. 2015. *World Development Indicators*. Dostopno prek: <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators> (30. julij 2015).
55. Toš, Niko. 2007. (Ne)zaupanje v institucije. *Teorija in praksa* 44 (3–4): 367–395.
56. Transparency international. 2003. *Corruption Perceptions Index 2002*. Dostopno prek: <http://www.transparency.org/cpi2002/results> (20. januar 2016).
57. - - - 2005. *Corruption Perceptions Index 2004*. Dostopno prek: <http://www.transparency.org/cpi2004/results> (20. januar 2016).
58. - - - 2007. *Corruption Perceptions Index 2006*. Dostopno prek: <http://www.transparency.org/cpi2006/results> (20. januar 2016).
59. - - - 2009. *Corruption Perceptions Index 2008*. Dostopno prek: <http://www.transparency.org/cpi2008/results> (20. januar 2016).
60. - - - 2011. *Corruption Perceptions Index 2010*. Dostopno prek: <http://www.transparency.org/cpi2010/results> (20. januar 2016).
61. - - - 2013. *Corruption Perceptions Index 2012*. Dostopno prek: <http://www.transparency.org/cpi2012/results> (20. januar 2016).
62. - - - 2015. *Corruption Perceptions Index 2014*. Dostopno prek: <http://www.transparency.org/cpi2014/results> (20. januar 2016).
63. UMAR, SURS, ARSO in NIJZ. 2015. *Metodološka izhodišča projekta »Kazalniki blaginje v Sloveniji«*. Dostopno prek: <http://www.kazalniki-blaginje.gov.si/img/seznam-kazalnikov-blaginje.pdf> (30. julij 2015).
64. UNDP, United Nations Development Programme. 2002a. *Human development report 2002*. New York: Oxford University Press.
65. - - - 2002b. *Human development report 2002*. New York: Oxford University Press.
66. - - - 2004. *Human development report 2004*. New York: Oxford University Press.
67. - - - 2006. *Human development report 2006*. New York: Oxford University Press.
68. - - - 2008. *Human development report 2008*. New York: Oxford University Press.
69. - - - 2010. *Human development report 2010*. New York: Oxford University Press.
70. - - - 2012. *Human development report 2012*. New York: Oxford University Press.
71. - - - 2014. *Human development report 2014*. New York: Oxford University Press.
72. Vovk Korže, Ana. 2008. Razumevanje pojma "ekosistemski pristop". *Revija za geografijo* 3 (2): 39–48.
73. - - - 2011. Dimenzije trajnosti. *Revija za geografijo* 6 (2): 7–18.

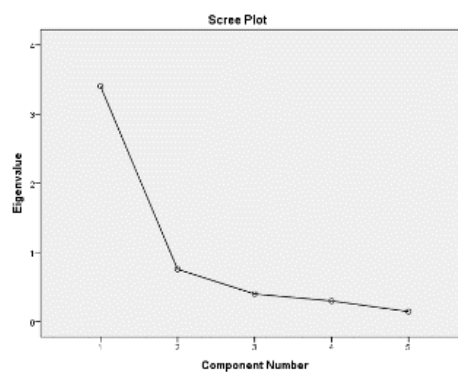
74. Welzel, Christian, Ronald Inglehart in Hans Dieter Kligemann. 2003. The theory of human development: a cross-cultural analysis. *European Journal of Political Research* 42 (3): 341–379.
75. West Burnham, John, Maggie Farrar in George Otero. 2007. *Schools and communities: working together to transform children's lives*. London: Network Continuum Education.
76. Westlund, Hans in Frane Adam. 2010. Social capital and economic performance: A meta-analysis of 65 studies. *European Planning Studies* 18 (6): 893–919.
77. Woolcock, Michael in Deepa Narayan. 2000. Social capital: Implications for development theory, research, and policy. *The world bank research observer* 15 (2): 225–249.
78. World Bank Group. 2012. *World development indicators 2012*. Washington, D. C.: World Bank Publications.
79. Yadama, Gautam N. in Natasha Menon. 2003. Fostering Social Development through Civic and Political Engagements: How Confidence in Institutions and Agency Matter. *Social development issues* 25 (1–2): 162–174.
80. Zdešar, Polona. 2010. Blaginja in napredek informacijske družbe. V *Merjenje blaginje in napredka družbe, 20. statistični dnevi, Radenci, november 2010*, ur. Mojca Noč Razinger, Boris Panič in Ivanka Zobec, 36–37. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
81. Žakelj, Luka in Nataša Jemec. 2011. *Povezanost kazalnikov zaupanja in makroekonomskih gibanj. Prikazi in analize, 17 (1)*. Ljubljana: Banka Slovenije.

PRILOGE

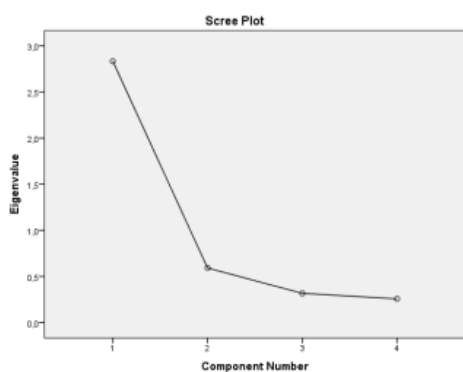
PRILOGA A: Analiza glavnih komponent: grafi lastnih vrednosti za indeks zaupanja v institucije po posameznih letih, skupaj za vse države, vključene v analizo

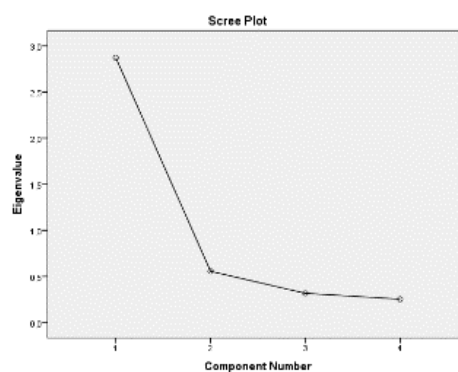
2002

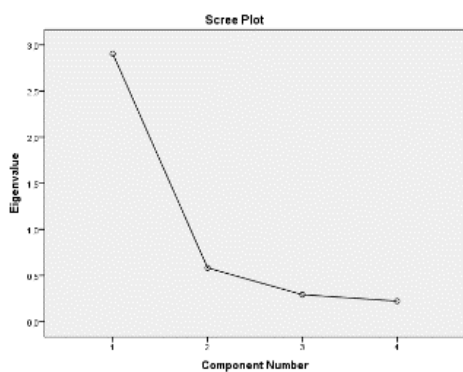
2004

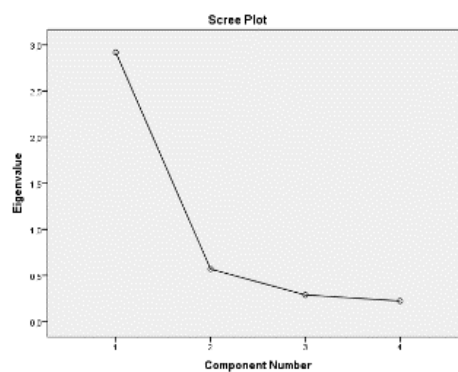
2006

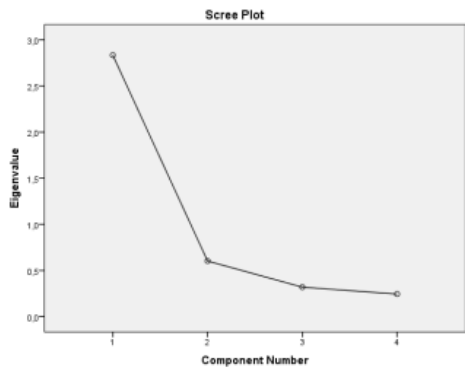
2008

2010

2012

2014

PRILOGA B: Rezultati analize glavnih komponent po letih – komunalitete spremenljivk, ki so vključene v indeks zaupanja v institucije

	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014
Zaupanje v parlament	0,696	0,713	0,747	0,761	0,773	0,778	0,759
Zaupanje v pravni sistem	0,683	0,659	0,749	0,760	0,767	0,776	0,756
Zaupanje v policijo	0,566	0,528	0,645	0,661	0,637	0,635	0,605
Zaupanje v politike	0,668	0,768	0,694	0,691	0,728	0,730	0,715

PRILOGA C: Indeks zaupanja v institucije po letih in državah za vse države, tudi tiste, ki jih kasneje nismo vključili v analizo

	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	Povp.	Min.	Max.
Albanija	3,36	.	3,36	3,36	3,36
Avstrija	5,30	5,03	5,14	.	.	.	5,06	5,13	5,03	5,30
Belgija	4,82	4,89	5,05	4,89	4,82	5,10	5,00	4,94	4,82	5,10
Bolgarija	.	.	2,59	2,28	2,69	2,41	.	2,49	2,28	2,69
Ciper	.	.	5,42	5,50	4,87	4,03	.	4,96	4,03	6,03
Češka	3,93	3,43	.	3,68	3,73	3,72	4,39	3,81	3,43	4,95
Danska	6,67	6,76	6,82	6,73	6,48	6,73	6,49	6,67	6,48	6,82
Estonija	.	4,53	4,69	4,52	4,82	4,51	4,80	4,65	4,51	5,04
Finska	6,32	6,44	6,51	6,49	6,19	6,47	6,20	6,37	6,19	6,67
Francija	4,72	4,57	4,56	4,69	4,48	4,58	4,51	4,59	4,48	4,72
Grčija	5,26	4,98	.	3,91	2,97	.	.	4,28	2,97	5,26
Hrvaška	.	.	.	3,15	2,88	.	.	3,02	2,88	6,38
Irska	4,98	5,17	4,98	4,64	4,60	4,67	4,73	4,82	4,6	5,17
Islandija	.	6,06	5,47	5,77	5,47	6,06
Italija	5,13	3,93	4,53	3,93	5,13
Izrael	5,17	.	.	4,20	4,16	4,50	.	4,51	4,16	5,17
Latvija	.	.	.	3,03	.	.	.	3,03	3,03	4,82
Litva	3,1	3,89	.	3,50	3,1	5,77
Luksemburg	5,8	5,91	5,86	5,8	5,91
Madžarska	4,73	4,03	3,91	3,19	4,27	4,31	.	4,07	3,19	4,73
Nemčija	4,99	4,79	4,83	5,11	4,96	5,28	5,33	5,04	4,79	5,33
Nizozemska	5,3	5,17	5,55	5,72	5,69	5,68	5,59	5,53	5,17	5,72
Norveška	5,9	5,79	5,95	6,05	6,26	6,44	6,64	6,15	5,79	6,64
Poljska	3,71	2,99	3,39	3,59	3,95	3,53	3,37	3,50	2,99	5,53
Portugalska	4,11	3,69	3,9	3,8	3,39	3,32	.	3,70	3,32	6,15
Romunija	.	.	.	3,77	.	.	.	3,77	3,77	3,77
Rusija	.	.	3,36	3,84	3,53	3,37	.	3,53	3,36	3,84
Slovaška	.	3,38	4,18	4,21	3,63	3,33	.	3,75	3,33	4,21
Slovenija	4,09	3,96	4,16	4,28	3,34	3,51	3,33	3,81	3,33	4,28
Španija	4,51	4,83	4,88	4,68	4,42	3,75	.	4,51	3,75	5,85
Švedska	5,86	5,45	5,67	5,75	6,2	5,92	6,11	5,85	5,45	6,20
Švica	5,9	5,82	5,95	5,96	6,04	6,26	6,31	6,03	5,82	6,31
Turčija	.	5,63	.	5,37	.	.	.	5,50	5,37	5,63
Ukrajina	.	3,69	2,33	1,78	2,21	1,91	.	2,38	1,78	3,69
Združeno Kraljestvo	4,88	4,72	4,65	4,79	4,74	4,98	.	4,79	4,65	4,98
Povp.	5,10	4,87	4,72	4,47	4,39	4,41	5,19	4,52	4,18	4,86
Min.	3,71	2,99	2,33	1,78	2,21	1,91	3,33	2,38	1,78	2,69
Max.	6,67	6,76	6,82	6,73	6,48	6,73	6,64	6,67	6,48	6,82

Vir: European Social Survey (2002; 2004; 2006; 2008; 2010; 2012; 2014).

PRILOGA Č: Indeks človekovega razvoja HDI po državah in letih za vse države, tudi tiste, ki smo jih izključili iz analize

	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	Povp.	Min.	Max.
Albanija	0,66	0,70	0,71	0,72	0,72	0,73	0,73	0,71	0,66	0,73
Avstrija	0,84	0,86	0,87	0,88	0,88	0,88	0,89	0,87	0,84	0,89
Belgija	0,87	0,88	0,88	0,89	0,88	0,89	0,89	0,88	0,87	0,89
Bolgarija	0,71	0,75	0,76	0,77	0,77	0,78	0,78	0,76	0,71	0,78
Ciper	0,80	0,83	0,84	0,85	0,85	0,85	0,85	0,84	0,75	0,82
Češka	0,82	0,85	0,86	0,86	0,86	0,87	0,87	0,85	0,80	0,85
Danska	0,86	0,89	0,90	0,91	0,91	0,92	0,92	0,90	0,82	0,87
Estonija	0,78	0,82	0,83	0,84	0,84	0,85	0,86	0,83	0,86	0,92
Finska	0,86	0,87	0,87	0,88	0,88	0,88	0,88	0,87	0,78	0,86
Francija	0,85	0,87	0,88	0,88	0,88	0,89	0,89	0,88	0,86	0,88
Grčija	0,80	0,84	0,85	0,86	0,87	0,86	0,87	0,85	0,85	0,89
Hrvaška	0,75	0,78	0,80	0,81	0,81	0,82	0,82	0,80	0,86	0,92
Irska	0,86	0,89	0,90	0,91	0,91	0,91	0,92	0,90	0,80	0,87
Islandija	0,86	0,88	0,89	0,89	0,89	0,90	0,90	0,89	0,77	0,83
Italija	0,83	0,85	0,86	0,87	0,87	0,87	0,87	0,86	0,86	0,90
Izrael	0,85	0,87	0,88	0,88	0,88	0,89	0,89	0,88	0,86	0,92
Latvija	0,73	0,77	0,79	0,81	0,81	0,81	0,82	0,79	0,85	0,89
Litva	0,75	0,80	0,81	0,82	0,83	0,83	0,84	0,81	0,83	0,87
Luksemburg	0,85	0,87	0,88	0,88	0,89	0,89	0,89	0,88	0,73	0,82
Madžarska	0,77	0,80	0,81	0,82	0,82	0,82	0,83	0,81	0,75	0,84
Nemčija	0,86	0,89	0,90	0,91	0,91	0,91	0,92	0,90	0,85	0,89
Nizozemska	0,88	0,90	0,91	0,91	0,91	0,92	0,92	0,91	0,88	0,92
Norveška	0,92	0,93	0,94	0,94	0,94	0,94	0,94	0,94	0,92	0,94
Poljska	0,79	0,81	0,82	0,83	0,83	0,84	0,84	0,82	0,79	0,84
Portugalska	0,78	0,81	0,81	0,82	0,82	0,83	0,83	0,81	0,78	0,83
Romunija	0,71	0,75	0,77	0,78	0,78	0,79	0,79	0,77	0,71	0,79
Rusija	0,72	0,76	0,77	0,78	0,78	0,79	0,80	0,77	0,72	0,80
Slovaška	0,76	0,80	0,82	0,83	0,83	0,84	0,84	0,82	0,76	0,84
Slovenija	0,82	0,85	0,86	0,87	0,88	0,88	0,88	0,86	0,82	0,88
Španija	0,83	0,85	0,86	0,87	0,87	0,87	0,88	0,86	0,83	0,88
Švedska	0,90	0,90	0,90	0,90	0,90	0,90	0,91	0,90	0,90	0,91
Švica	0,89	0,91	0,92	0,92	0,92	0,93	0,93	0,92	0,89	0,93
Turčija	0,65	0,71	0,73	0,74	0,74	0,76	0,76	0,73	0,65	0,76
Ukrajina	0,67	0,71	0,72	0,73	0,73	0,74	0,75	0,72	0,67	0,75
Združeno Kraljestvo	0,87	0,89	0,89	0,90	0,91	0,90	0,91	0,89	0,87	0,91
Povp.	0,80	0,83	0,84	0,85	0,85	0,86	0,86	0,84	0,80	0,86
Min.	0,65	0,70	0,71	0,72	0,72	0,73	0,73	0,71	0,65	0,73
Max,	0,92	0,93	0,94	0,94	0,94	0,94	0,94	0,94	0,92	0,94

Vir: United Nations Development Programme (2002; 2004; 2006; 2008; 2010; 2012; 2014).

PRILOGA D: Indeks zaznane korupcije po državah skozi čas za vse države, tudi tiste, ki smo jih izključili iz analize

	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	Povp.	Min.	Max
Albanija	25	25	26	15	33	33	33	27	15	33
Avstrija	78	84	86	34	79	69	72	72	34	86
Belgija	71	75	73	81	71	75	76	75	71	81
Bolgarija	40	41	40	73	36	41	43	45	36	73
Ciper	38	35	34	36	41	46	48	40	34	48
Češka		54	56	44	63	66	63	58	44	66
Danska	37	42	48	64	46	49	51	48	37	64
Estonija	95	95	95	52	93	90	92	87	52	95
Finska	56	60	67	93	65	64	69	68	56	93
Finska	97	97	96	66	92	90	89	90	66	97
Francija	63	71	74	90	68	70	69	72	63	90
Grčija	73	82	80	69	79	79	79	77	69	82
Hrvaška	42	43	44	79	35	36	43	46	35	79
Irska	49	48	52	47	47	55	54	50	47	55
Islandija	94	95	96	51	85	82	79	83	51	96
Italija	69	75	74	89	80	69	74	76	69	89
Izrael	73	64	59	77	61	60	60	65	59	77
Kosovo	52	48	49	60	39	42	43	48	39	60
Latvija	.	.	.	48	28	34	33	36	28	48
Luksemburg	37	40	47	50	43	49	55	46	37	55
Madžarska	48	46	48	46	50	54	58	50	46	58
Nemčija	90	84	86	83	85	80	82	84	80	90
Nizozemska	90	87	87	89	88	84	83	87	83	90
Norveška	85	89	88	79	86	85	86	85	79	89
Poljska	40	35	37	46	53	58	61	47	35	61
Portugalska	63	63	66	61	60	63	63	63	60	66
Romunija	26	29	31	38	37	44	43	35	26	44
Rusija	27	28	25	21	21	28	27	25	21	28
Slovaška	37	40	47	50	43	46	50	45	37	50
Slovenija	60	60	64	67	64	61	58	62	58	67
Spanija	71	71	68	65	61	65	60	66	60	71
Švedska	93	92	92	93	92	88	87	91	87	93
Švica	85	91	91	90	87	86	86	88	85	91
Turčija	32	32	38	46	44	49	45	41	32	49
Ukrajina	24	22	28	25	24	26	26	25	22	28
Velika Britanija	87	86	86	77	76	74	78	81	74	87
Povp.	60	61	62	61	60	61	62	61	51	70
Min.	24	22	25	15	21	26	26	25	15	28
Max	97	97	96	93	93	90	92	91	87	97

Vir: Transparency international (2015, 2013; 2011; 2009; 2007; 2005; 2003).

PRILOGA E: Zadovoljstvo z življenjem po državah skozi čas za vse države, tudi tiste, ki smo jih izključili iz analize

	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	Povp.	Min.	Max.
Albanija	5,75	.	5,8	5,75	5,75
Avstrija	7,55	7,41	7,53	.	.	.	7,38	7,5	7,38	7,55
Belgija	7,44	7,43	7,41	7,27	7,51	7,44	7,45	7,4	7,27	7,51
Bolgarija	.	.	4,66	4,31	4,74	4,34	.	4,5	4,31	4,74
Ciper	.	.	7,41	7	7,16	6,9	.	7,1	6,9	7,41
Češka	6,27	6,41	.	6,57	6,3	6,54	6,64	6,5	6,27	6,64
Danska	8,44	8,46	8,48	8,52	8,35	8,57	8,36	8,5	8,35	8,57
Estonija	6,93	5,89	6,38	6,2	6,52	6,18	6,4	6,4	5,89	6,93
Finska	7,91	8	7,99	7,94	7,94	8,11	7,92	8,0	7,91	8,11
Francija	6,36	6,37	6,32	6,25	6,21	6,4	6,39	6,3	6,21	6,4
Grčija	6,26	6,39	.	5,98	5,65	.	.	6,1	5,65	6,39
Hrvaška	.	.	.	6,43	6,15	.	.	6,3	6,15	6,43
Irska	7,46	7,69	7,48	7,14	6,46	6,72	6,94	7,1	6,46	7,69
Islandija	.	8,46	.	.	.	7,96	.	8,2	7,96	8,46
Italija	6,86	6,68	.	6,8	6,68	6,86
Izrael	6,42	.	.	7,4	7,41	7,53	.	7,2	6,42	7,53
Kosovo	6,05	.	6,1	6,05	6,05
Latvija	.	.	.	5,88	5,19	5,82	.	5,6	5,19	5,88
Luksemburg	7,8	7,82	7,8	7,8	7,82
Madžarska	5,61	5,63	5,31	5,31	5,84	5,59	.	5,5	5,31	5,84
Nemčija	6,81	6,7	6,71	6,84	7,11	7,48	7,42	7,0	6,7	7,48
Nizozemska	7,62	7,48	7,48	7,62	7,69	7,77	7,6	7,6	7,48	7,77
Norveška	7,76	7,66	7,76	7,89	7,93	8,14	7,94	7,9	7,66	8,14
Poljska	5,84	6,23	6,67	6,87	7,01	7,1	6,93	6,7	5,84	7,1
Portugalska	5,76	5,61	5,46	5,6	5,87	5,96	.	5,7	5,46	5,96
Romunija	.	.	.	6,02	.	.	.	6,0	6,02	6,02
Rusija	.	.	5,19	5,34	5,6	5,79	.	5,5	5,19	5,79
Slovaška	.	5,58	6,08	6,37	6,41	6,55	.	6,2	5,58	6,55
Slovenija	6,57	6,9	6,97	6,93	6,97	6,98	6,57	6,8	6,57	6,98
Spanija	.	7,12	7,44	7,26	7,32	6,9	.	7,2	6,9	7,44
Švedska	7,8	7,84	7,82	7,86	7,91	7,87	7,9	7,9	7,8	7,91
Svica	7,96	8,01	8,03	7,91	8,14	8,19	8,08	8,0	7,91	8,19
Turčija	.	6,35	.	5,52	.	.	.	5,9	5,52	6,35
Ukrajina	.	4,34	4,28	4,03	4,66	5,04	.	4,5	4,03	5,04
Velika Britanija	7,02	7,03	7,13	7,02	7,1	7,28	.	7,1	7,02	7,28
Povp.	7,0	6,9	6,8	6,6	6,7	6,8	7,3	1,00	6,45	6,93
Min.	5,61	4,34	4,28	4,03	4,66	4,34	6,39	6,45	4,03	4,74
Max.	8,44	8,46	8,48	8,52	8,35	8,57	8,36	8,45	8,35	8,57

Vir: European Social Survey (2002; 2004; 2006; 2008; 2010; 2012; 2014).

PRILOGA F: BDP na prebivalca (v tekočih cenah) za vse države, tudi tiste, ki smo jih izključili iz analize

	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	Povp.	Min.	Max.
Avstrija	27.300	28.700	31.300	34.000	34.100	36.400	37.000	32.686	27.300	37000
Belgija	26.000	28.000	30.200	32.400	32.700	34.000	34.500	31.114	26.000	34500
Bolgarija	2.200	2.600	3.400	4.600	4.800	5.500	5.500	4.086	2.200	5500
Ceška	8.200	9.000	11.500	14.800	14.300	14.600	14.200	12.371	8.200	14800
Ciper	15.600	17.300	19.500	21.800	21.000	20.500	19.000	19.243	15.600	21800
Danska	34.400	36.500	40.200	42.800	42.600	43.900	44.400	40.686	34.400	44400
Estonija	5.700	7.200	10.000	12.100	10.800	13.000	13.900	10.386	5.700	13900
Finska	27.600	29.100	31.500	34.900	33.300	35.500	35.600	32.500	27.600	35600
Francija	25.000	26.500	28.400	30.100	29.900	31.100	31.300	28.900	25.000	31300
Grčija	14.300	16.800	18.700	20.800	19.900	17.400	17.400	17.900	14.300	20800
Hrvaška	6.500	7.700	9.200	11.000	10.300	10.200	10.100	9.286	6.500	11000
Irska	33.200	36.900	41.600	40.100	34.700	35.700	35.600	36.829	33.200	41600
Islandija	32.900	36.500	43.800	32.200	29.800	33.000	34.000	34.600	29.800	43800
Italija	22.800	24.000	25.300	26.300	25.700	25.700	25.600	25.057	22.800	26300
Latvija	4.200	4.900	7.200	10.500	8.600	10.900	11.600	8.271	4.200	11600
Litva	4.400	5.400	7.400	10.100	8.900	11.000	11.700	8.414	4.400	11700
Luksemburg	53.700	59.900	71.700	76.400	77.400	80.700	83.400	71.886	53.700	83400
Madžarska	6.900	8.100	8.900	10.500	9.600	9.800	9.900	9.100	6.900	10500
Nemčija	25.900	26.600	28.100	30.100	30.500	32.600	33.300	29.586	25.900	33300
Nizozemska	28.800	30.200	33.100	36.200	35.300	35.800	35.900	33.614	28.800	36200
Norveška	45.000	45.600	58.100	65.300	65.000	77.500	75.900	61.771	45.000	77500
Poljska	5.500	5.300	7.100	9.500	9.200	9.900	10.100	8.086	5.300	10100
Portugalska	13.600	14.200	15.200	16.200	16.300	15.600	15.800	15.271	13.600	16300
Romunija	2.200	2.800	4.600	6.800	6.100	6.600	7.100	5.171	2.200	7100
Slovaška	4.800	6.300	8.300	11.900	12.100	13.200	13.300	9.986	4.800	13300
Slovenija	12.300	13.600	15.500	18.400	17.300	17.200	17.100	15.914	12.300	18400
Španija	17.700	19.700	22.400	23.900	22.700	22.300	22.300	21.571	17.700	23900
Švedska	29.900	32.400	35.000	36.100	37.300	42.800	43.800	36.757	29.900	43800
Švica	41.500	40.400	42.700	46.400	53.300	61.900	61.100	49.614	40.400	61900
Turčija	3.700	4.600	6.000	7.000	7.500	7.500	7.500	6.257	3.700	7500
Ukrajina	29.000	29.900	32.700	29.900	27.800	30.200	29.600	29.871	27.800	32700
Združeno kraljestvo	40.300	33.600	36.900	32.900	36.400	40.000	39.900	37.143	32.900	40300
Povp.	20346,9	21571,9	24546,	26125,0	25787,5	27562,5	27731,25	24810,3	19.941	28806,2
Min.	2200	2600	3400	4600	4800	5500	5500	4085,714286	2200	5500
Max.	53700	59900	71700	76400	77400	80700	83400	71885,71429	53700	83400

Vir: Eurostat (2016).